

ANNA LAPSEN LUODA -

Lapsi osalliseksi varhaiskasvattajan ohjaamaan luovaan toimintaan

Miia Damberg

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Damberg, Miia. Anna Lapsen luoda – Lapsi osalliseksi varhaiskasvattajan ohjaamaan luovaan toimintaan. Kevät 2015, s.63, 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata niitä asioita, joita varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisen taustalle kiteytyy. Tarkastelun keskiössä on lapsen osallisuus sekä varhaiskasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksellinen kohtaaminen. Työelämälähtöisen opinnäytetyön toimintaympäristönä oli päiväkotikoti Mäntsälässä.

Päivähoidossa tapahtuvan luovan toiminnan ohjaamisen taustalla on olemassa lapsen luovuuden säilymiseen ja yksilöllisyyden kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä. Lapsen oman näkemyksen esille saamiseksi on varhaiskasvattajan hyvä tietää luovuudesta ja lasta luovaan toimintaan osallistavasta ohjaamisesta. Tiedon avulla varhaiskasvattajan on mahdollisuus toteuttaa toimintaansa avarakatseisemmin vuorovaikutuksessa lapsen kanssa tukien hänen luovia havaintojaan ja kokemuksiaan.

Työn teoreettinen viitekehys koostui luovuuden eri määritelmistä, lapsen luovasta toiminnasta sekä varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamiseen liittyvistä tekijöistä. Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen kuului kahden osallistavan talokokouksen suunnittelu ja toteutus. Osallistavien talokokouksien tarkoituksena oli, että varhaiskasvattajat voivat kehittää niiden myötä itseään ja reflektoida omaa sen hetkistä tapaansa toteuttaa luovan toiminnan ohjaamista. Esille tulleista yksilö- ja ryhmävastauksista voi päätellä, että varhaiskasvattajille syntyi mielenkiinto lapsen luovuutta ja luovan toiminnan ohjaamista kohtaan.

Päiväkotiin jäi kooste varhaiskasvattajien reflektoiduista ajatuksista sekä opinnäytetyön teoriasisällöstä. Päiväkodin varhaiskasvattajat voivat siten palata aiheeseen. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten tiedon avulla voidaan tukea lapsia ohjaavia varhaiskasvattajia kehittämään toimintatapaansa ja ammatillista identiteettiään.

Asiasanat: lapset, osallisuus, luovuus, varhaiskasvattaja, ohjaaminen, kehittämispainotteinen opinnäytetyö

ABSTRACT

Damberg, Miia. Let the Child Create - Participating Child in Guiding Creative Working . 63 p., 4 appendices. Language: Finnish. Spring 2015. Degree Programme in Social Services, Option in Kindergarten Teacher. Degree: Bachelor of Social Services.

The main purpose of the thesis was to describe the factors on which the actions of early childhood educators using child participating creative working are based. Operating environment of the thesis was a day care center in Mäntsälä.

There are factors affecting the development of child's own individuality and the ways how child's creativity is kept alive that guide the creative working contents in a day care place. In order to bring out child's own point of views the early childhood educator needs to be familiar with factors affecting child's creativity and participatory control issues. That way the early childhood educator has a possibility to work more tolerantly and in interaction with a child thus supporting child's creative observations and experiences.

The theoretical framework consisted of various definitions for creativity, for child's creative working and of factors connected to guiding creative working.

The functional part of this thesis included the planning and executing a house meeting. The purpose of the participating house meeting was to enable the early childhood educators to develop themselves and to reflect on their own ways of guiding creative working. At the house meeting early childhood educators discussed ways to guide child's creative working.

A summary of the early childhood educators' thoughts and ideas presented in the house meeting and the theoretical content of the thesis was left at the day care center in Mäntsälä. With the help of the summary the early childhood educators in the day care center are able to develop ways to guide creative working. Also other day care centers could benefit from the ideas presented in this thesis. With the theoretical framework of the thesis it is possible to support early childhood educators to develop their working methods and their professional identity.

Key words: children, child-oriented, creativity, early childhood educator and child guidance

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LUOVUUDESTA LAPSEN LUOVAAN TOIMINTAAN	8
2.1 Luovuuden määritelmä	8
2.1.1 Luovuuden neljä elementtiä ja flow-käsite	9
2.1.2 Luova ympäristö ja esteettisyys	10
2.2 Lapsen luova toiminta	11
2.2.1 Lapsen yksilöllisyys ja osallisuus	13
2.2.2 Lapsen mielikuvitus	14
2.2.3 Itsetunto	15
3 VARHAISKASVATTAJAN LUOVAN TOIMINNAN OHJAAMINEN	16
3.1 Ohjaajan rooli	16
3.2 Lapsen luovan prosessin ohjaaminen	17
3.3 Varhaiskasvattajan toimintatavat	19
3.4 Ohjaamiseen sitoutuminen	21
3.5 Ohjaajan sensitiivisyys	23
4 OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSUUS	24
4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	24
4.2 Lähtökohta ja yhteistyötaho	25
4.3 Anttilan päiväkoti	27
4.4 Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelu	29
5 OSALLISTAVA TALOKOKOUS	36
5.1 Osallistavan talokokouksen toteutus	36
5.2 Varhaiskasvattajien palaute	38
5.3 Kehittämideoita	45
6 POHDINTA	46

6.1 Opinnäytetyön tarkastelua	46
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	47
6.3 Ammatillinen kasvu	48
LÄHTEET	49
LIITE 1: Ryhmiin jakamisen viisi palapeliä	56
LIITE 2: Osallistavan talokokouksen tarkasteltavat kärpässienet.....	58
LIITE 3: Kooste keskeneräisten lauseiden jatkamisista	59
LIITE 4: Kooste tiimimuistion palautepapereiden vastauksista	61

1 JOHDANTO

Luovuuden määritelmä on moninainen ja sitä on tutkittu paljon. Tutkijat ja luovuusajattelijat ovat nostaneet usein esille luovuuden yhden määritelmän, joka sisältää neljä luovuuden peruselementtiä. Niitä ovat persoona, prosessi, produkti ja ympäristö. (Uusikylä 2012, 59–60.) Lapsen luovuuden toteutumiseksi on tärkeää, että edellä mainitut asiat on huomioitu varhaiskasvatuspedagogisen toiminnan sisällössä ja varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisessa. Moninaiset luovien toimintojen toteutustavat virittävät mahdollisuuden lapsen oman persoonallisuuden löytymiseen ja vahvistumiseen. Hyvä itsetunto ja terve minäkuva auttavat lasta vastaamaan moniin tulevaisuuden haasteisiin. (Sabelström-Leppänen 2002, 4.) Varhaiskasvattajan tietoisuus luovuuden ja luovan toiminnan ohjaamisen merkityksestä auttaa häntä tukemaan lapsen luovuutta ja sen säilymistä parhaalla mahdollisella tavalla. Näin lapselle mahdollistuu myös luomisen ilo ja itsensä toteuttaminen. (Uusikylä 2012, 57.) Luovuudelle tulee olla sija varhaiskasvattajien lapsille suunnatun toiminnan ohjaamisessa, sillä luovuus on lähde voimien ja innon ammentamiselle sekä itseluottamuksen kasvamiselle (Seeskari 2004, 43).

Kasvattajan tehtävänä on tarjota lapselle malleja ja tilaisuuksia harjoittaa luovuuden eri muotoja (Uusikylä & Piirto 1999, 54). Toiminta määrittyy paljolti lapsen mukaisesti, mutta kasvattajan roolia ei tule väheksyä. Kasvattajan on tärkeää tutkia asioita lapsen kanssa, sillä sen hetkiset varhaiskasvatukselliset asiat ovat hänelle tärkeimpiä. Aikuisen vahvalla toimintaan antautumisella säilytetään toiminnan tasapainoisuus. (Reunamo 2007, 105–106.)

Kehittämispainotteisen opinnäytetyöni tavoitteena oli kuvata asioita, joita varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisen taustalle kiteytyy. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa yhteistyötahopäiväkodille toiminta, jonka avulla Mäntsälän kunnan päiväkodin varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus reflektoida ja kehittää omaa luovan toiminnan ohjaamistapaansa lasta osallistavammaksi. Yhteistyötahopäiväkodissa oli jo valmiina käytäntönä 3-4 kertaa vuodessa toteutuva työntekijöiden ja työyhteisön kehittämisen mahdollistava talokokous. Muokkasin sitä opinnäytetyöni

aihetta tukevaksi ja toteutin toiminnallisen osuuden kahtena varhaiskasvattajia osallistavana talokokouksena.

Luova toiminta on aisteihin, älyyn ja eri ilmaisutapoihin perustuvaa toimintaa. Luovan toiminnan keskiössä on lapsi, jolle toiminnan myötä mahdollistuu persoonallisuuden sekä itsenäisen ajattelun ja työskentelyn kehittyminen. Luovan toiminnan avulla voidaan tukea lapsen yksilöllistä, eri luovuuden aloilla esiintyvää lahjakkuutta. (Roiha, Tuomi, Sivonen & Keskihannu 2013, 59.) Varhaiskasvattajan luovan toiminnan ohjaamiseen liittyy tärkeitä asioita, joita jokaisen varhaiskasvattajan on hyvä tarkastella ja tarvittaessa pyrkiä kehittämään. Varhaiskasvattajalta tulee löytyä työhönsä sitoutuneisuutta. Työhön sitoutuneisuus tarkoittaa sitä, että työntekijällä on halu reflektoida omaa toimintaansa, pohtia sitä muiden moniammatillisen työyhteisön jäsenten kanssa sekä pitää oman ammatitaitonsa ajan tasalla koulutuksen avulla, jotta hän voi tukea lasta parhaalla mahdollisella tavalla.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu luovuuden määritelmistä ja lapsen luovan toiminnan sisällöstä. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään varhaiskasvattajan luovan toiminnan ohjaamista. Teoriaosan jälkeen opinnäytetyössä kuvataan opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelu- ja toteuttamisvaiheita.

Tämän työn avulla sosionomit ja varhaiskasvattajat voivat havaita, miten tärkeää lapsen osallisuus on kaikessa luovassa toiminnassa. Teoreettinen viitekehys ja osallistavissa talokokouksissa syntyneet ajatukset voivat mahdollistaa muillekin varhaiskasvattajille oman toimintatapansa reflektoinnin sekä ammatillisen identiteetin kehittymisen päiväkodin arjessa ja siten mahdollistaa lapsen luova ajattelu.

2 LUOVUUDESTA LAPSEN LUOVAAN TOIMINTAAN

2.1 Luovuuden määritelmä

Luovuus on vaikeasti määriteltävä psykologinen käsite. Se voidaan määritellä luovan toiminnan tekemisestä syntyneen tuotteen, kuten esimerkiksi maalatun teoksen tai keksinnön avulla. Luovuudelle on monia selityksiä, riippuen siitä, mikä tieteenala sitä tutkii. Luovuus liittyy yleensä johonkin erityistaitoon, kuten esimerkiksi kuvalliseen ilmaisuun, matemaattisuuteen, liikunnallisuuteen tai kirjalliseen ilmaisuun. (Uusikylä 2000, 12–13; Fenyö 1990, 27.) Luova kuvataiteilija ei mahdollisesti omaa jotain toista taitoa, kuten esimerkiksi liikunnallisuutta. Luovuus on osittain yksilön perinnöllinen ominaisuus, joka voi näkyä millä tahansa alueella. Se voi olla vaikea tunnistaa, mikäli luovuus ei ole selkeästi havaittavaa, kuten taiteen- ja tieteen aloilla. (Uusikylä 2000, 12–13.) Inkeri Sava (2007, 27–31) koostaa luovuusajattelijoiden ja tutkijoiden näkemykset luovuudesta arjen ilmentymäksi ja yksilölliseksi itseilmaisuksi. Hän toteaa havainneensa, että suomen kielessä luominen yhdistetään kädentyöhön, kuten silmukoiden luomiseen. Työtavan tekemiseen ei tarvita luovuutta, mutta neuleen kokonaisuuden valmistaminen vaatii taitojen ja ajatusten yhdistämistä.

Luovuus tuottaa jotain uutta. Luova persoona synnyttää luovan prosessin avulla tuotoksen. Luovuuden taso voi vaihdella, mutta lapselle on tärkeintä luomisen ilo ja itsensä toteuttaminen. (Uusikylä 2012, 57; Uusikylä 2001, 16–17.) Georg Klein (1990, 14) toteaa, että kaikki lapset ovat luovia. Luovuus on lähde voimien ja innon ammentamiselle sekä itseluottamuksen kasvamiselle. Georg Klein (1990, 7) käyttää luovuudesta ilmaisua - suuri voimavara. Luovuutta voi myös oppia, mutta se vaatii aikaa ja vaivaa. Luovuuden oppiminen on kuitenkin jokaisen yksilön oma päätös ja luovuutta ei opi ilman lahjakkuutta. (Koski, Tuominen & Kärkkäinen, 2005, 14–16.)

2.1.1 Luovuuden neljä elementtiä ja flow-käsite

Luovuustutkijat ja -ajattelijat jakavat luovuuden usein neljään eri elementtiin. Kari Uusikylä (2012, 59–61) ja Peik Aukeantaus (2007, 15) tuovat monista luovuuden tutkijoista esille Torrancen (1965). Hän pyrki tutkimaan, mitä muuttujia luovuuden käsite pitää sisällään. Ensimmäisenä elementtinä on persoona, jolloin käsitteen taustalla ovat henkilön asenteet, arvot, älykkyys ja luonteenpiirteet. Ne vaikuttavat siihen, millainen tuotos luovan toiminnan myötä syntyy. Toisena on prosessi, jossa tietyn tavoitteen saavuttamiseksi yksilö käy luovaa toimintaa toteuttaessaan läpi eri vaiheita. Kolmantena luovuuden elementtinä on produkti, joka tarkoittaa luovaa, luovasta toiminnasta syntynyttä tuotetta, ajatusta tai keksintöä. Viimeisenä, eli neljäntenä elementtinä on paine, joka muodostuu luovan yksilön ja ympäristön välisestä suhteesta ja vaikuttaa luovan toiminnan tekemiseen. (Uusikylä 2012, 59–61 ; Aukeantaus 2007, 15.) Torrancen kuvaama luovuuden prosessi, toteutuu aina jossain ympäristössä jonkun tai joidenkin toteuttamana ja luovan toiminnan tuloksena syntyy jokin tuote (Aukeantaus 2007, 15). Torrancen määrittelemät luovuuden neljä elementtiä havainnollistavat luovuuden moninaisuuden.

Luovuuden elementteihin kuuluva prosessi voi mahdollistaa tekijälleen Flow-kokemuksen. Luovassa prosessissa syntyvän Flow-käsitteen toi esille asiaa tutkinut Mihaly Csikszentmihalyi. Käsite viittaa mielihyvän ja psyykkisen eheyden tunteeseen. Luovan prosessin vietäväksi antautuminen mahdollistaa flow-tilan. Siinä ihminen keskittyy täysin siihen, mitä tekee ja ajan käsite häviää. Hänellä on selkeä tavoite toiminnassaan. Toiminnan alusta loppuun asti vieminen on tärkeää flow-kokemuksen saamiseksi. Flow-kokemus palkitsee toiminnan toteuttajaa sisäisesti ja toiminta itsessään tuntuu tärkeältä. (Uusikylä 2012, 127–134; Uusikylä 2002, 48) Olennaista on, että toimijan taito ja tehtävän haastavuus kohtaavat. Helpot tehtävät ikävystyttävät ja vaikeat ahdistavat (Uusikylä & Piirto 1999, 67). Lapsella on jatkuva tarve saada uusia flow-kokemuksia (Klein 1990, 14). Seija Karppinen (2001, 108) toteaa, että lapsi tarvitsee aikaa ja omaa rauhaa, voidakseen toteuttaa omia näkemyksiään. Aikuisen aito kiinnostus lasta ja hänen tekemisiään kohtaan lisää flow:n kokemisen mahdollisuutta (Rusanen & Torkki 2001, 50).

2.1.2 Luova ympäristö ja esteettisyys

Luovuuden prosessin ympäristöllä, on suuri merkitys luovaa toimintaa toteutettaessa. Ympäristöllä on mahdollisuus tukahduttaa luovuus tai olla luovuudelle suosiollinen. (Uusikylä 2012, 61) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille, että varhaiskasvatusympäristön tulee mahdollistaa lapselle taiteellisia kokemuksia ja elämyksiä. Sen on mahdollistettava myös vapaus taiteellisten materiaalien, ideoiden ja käsitteiden tutkimiseen sekä lapsen monipuoliseen taitojen harjoittamiseen. Lisäksi lapsen ilmaisullinen osaaminen tulee näkyä varhaiskasvatusympäristössä. (Stakes 2005, 24.) Pedagogisesti hyvin suunniteltu ympäristö mahdollistaa sekä keskittymisen vaativissa toiminnoissa että monipuolisen leikkimisen (Piironen-Malmi & Strömberg 2008,78).

Liisa Karlsson (2003) tuo esille kirjassaan näkemyksen lapsen osallisuudesta kasvuun ja oppimistaan tukevaan toimintaan. Hän toteaa, että lapsen toimintaympäristö, tila ja toimintavälineistö on pääosin ammattilaisten suunnittelema, valmistama, valitsema ja hankkima. Toiminnan sisällön moninaiset suunnitelmat ja toimintatavat ovat myös ammattilaisten laatimia. Lapselle jää ainoastaan mahdollisuus suorittaa ammattilaisten laatimat tehtävät heidän laatimassaan ympäristössä. (Karlsson 2003, 26.) Tästä syystä varhaiskasvattajan onkin tärkeää ottaa lapsi mukaan ympäristön suunnitteluun ja suunnitella lasten kanssa yhteistyössä ympäristö, jossa luova oppiminen ja toiminta mahdollistuvat. Ympäristön tulee olla mielenkiintoa herättävä ja kokeilemaan innostava. Siellä on myös hyvä näkyä ilo ja huumori, sillä ne kuuluvat psyykkiseen hyvinvointiin ja sosiaalisuuteen. Ilo myös innostaa tekemiseen ja uuden luomiseen. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 79.)

Oppimisympäristö pitää sisällään tilat, ilmapiirin ja oppimateriaalit. Lasten käytämien materiaalien tulee olla laadukkaita, turvallisia käyttää ja myrkyttömiä. Hyvät materiaalit innostavat lasta työskentelemään. Tarvikkeiden tulee olla esillä siten, että lapsella on mahdollisuus itse valita mieleisensä vaihtoehto. Näin hän voi opetella omatoimisuutta ja saa vahvistusta itsetunnonalleen. (Hautala & Honkanen 2012, 43.) Lasten tulee saada käyttää kaikkia aistejaan asioihin ja ilmiöihin tutustuessaan (Hakkola & Virsu 2000, 17). Luovaa toimintaa voi toteut-

taa muutoinkin kuin pöydän ääressä istumalla. Koska pystyasennossa ja kontallaan lattialla työskentely on pienelle lapselle ominaista (Karppinen & Salovalta 2001, 55), toimintaympäristöä tulee olla mahdollista muuttaa. Hiljaisuuteen ja rauhoittumiseen tulisi myös olla mahdollisuus tilojen puitteissa (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 80).

Päivähoitolain mukaan päivähoidon eräänä kasvatustavoitteena on vahvistaa ja kehittää lapsen esteettisyyttä. Tavoitteisiin sisältyy kauneuden havaitseminen, säilyttäminen ja suojeleminen luonnossa, taiteessa ja ihmisen rakentamassa ympäristössä sekä mielikuvituksen rikastaminen. Tavoitteina ovat myös toimintaan yhdistettävänä taiteen eri lajeihin tutustuminen ja ilmaisukeinojen kehittyminen. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2013, 128–129.) Esteettinen ympäristö mahdollistaa luovia kokemuksia ja luova toiminta mahdollistaa esteettistä ajattelua (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 12).

Esteettisyyden on aiemmin ajateltu olevan pelkästään luonnon, taiteen ja luodun ympäristön kauneuden havaitsemista, säilyttämistä ja suojelemista. 2000-luvulla myös lapsen elämykset ja kokemukset on liitetty esteettisyyteen. Varhaisiän kuvataidekasvatuksen tavoitteena on lapsen esteettisen asennoitumisen ja luovuuden kehittäminen (Rusanen 2009, 48). Lapsen aisti- ja havaintotoiminnat herkistyvät kuvataidekasvatuksen avulla. Esteettisellä asenteella tarkoitetaan asioihin avoimesti suhtautumista läsnäolon, ihmettelyn ja hämmästyksen tuntein. Esteettinen kokemus perustuu aistimiseen, jota voi harjoitella yhdessä aikuisen kanssa. Kokemus opettaa lasta asioiden katsomiseen ja näkemiseen. (Rusanen 2009, 48–49.)

2.2 Lapsen luova toiminta

Lapsi on pieni tutkija, joka tulkitsee maailmaa aktiivisesti. Kysymysten esittämisellä ja erilaisten kokeilujen avulla hän tulkitsee, ovatko hänen oletuksensa oikeita. Lapsen tutkimusprosessin tukemisessa varhaiskasvattajia auttaa tieto ja ymmärrys lapsen kehityksestä ja hänen ajattelustaan (Jarasto & Sinervo 1997, 22). Ymmärrys lapsen tavasta ajatella ja kokea auttaa meitä samaistumaan hä-

nen toteuttamaansa toimintaan ja sen tuotoksiin. Ymmärryksen löytymiseksi varhaiskasvattajaa auttaa lapsen kanssa keskusteleminen, hänen kuuntelemisensa ja hänelle tärkeiden asioiden yhdessä pohtiminen (Jarasto & Sinervo, 82).

Luova toiminta on aisteihin, älyyn ja eri ilmaisutapoihin perustuvaa toimintaa. Luovan toiminnan prosessin keskiössä on lapsi, jolle toiminnan myötä mahdollistuu persoonallisuuden sekä itsenäisen ajattelun ja työskentelyn kehittyminen. Luovan toiminnan avulla voidaan tukea lapsen yksilöllistä, eri luovuuden aloilla esiintyvää lahjakkuutta. (Roiha ym. 2013, 59.) Luova toiminta tarkoittaa, että yksilö saavuttaa ratkaisun, joka sisältää hänelle uusia asioita. Ajattelu on luovaa, vaikka joku muukin olisi ajatellut samoin aikaisemmin. (Uusikylä 2012, 57.) Luovan toiminnan toteuttamisesta syntyy ihmiselle erilaisia kokemuksia. Daniela Seeskari (2004, 39) tuo esille, että luovassa työskentelyssä osallisena olemisen myötä ihmisellä on mahdollisuus saada itselleen muitakin kuin kuunteluun ja havaintoihin perustuvia kokemuksia. Lapsille luovalla työskentelyllä voi olla elämää rikastuttava ja rakentava merkitys. Ihmisen itsensä ilmaiseminen leikin ja luovan toiminnan kautta voi olla myös terapeutista. Raija Sabelström-Leppäsen näkemys on vahvistusta edelliseen, sillä hänestä kuvataiteen moninaiset tavat virittävät mahdollisuuden lapsen oman persoonallisuuden löytymiseen ja vahvistumiseen. Hyvä itsetunto ja terve minäkuva auttavat lasta vastaamaan moniin tulevaisuuden haasteisiin. (Sabelström-Leppänen 2002, 4.) Luova lapsi tarvitsee itselleen tukea. Lapsen elinympäristön ja läheisten olisi tärkeää hyväksyä lapsen luova erilaisuus, eikä pyrkiä muovaamaan hänestä samanlaista kuin muut (Uusikylä 2000, 14).

Luovaa toimintaa toteutetaan esimerkiksi kotona, kerhoissa ja päiväkodeissa, yksin tai yhdessä, spontaanisti sekä ohjatusti. Lapsen kaikkia kehityksen osa-alueita tuetaan erilaisilla toimintamenetelmillä. Niiden avulla lapsi oivaltaa itseltään uusia asioita, näkee uusia näkökulmia ja selkiinnyttää minäkuvaansa sekä itsetuntoaan. (Jarasto & Sinervo 1997, 205.) Lasten luovaa toimintaa ovat esimerkiksi kuvallinen ilmaisu, musiikki, draama, saduttaminen ja liikunnallinen toiminta (Vilen ym. 2006, 481–508). Niitä voidaan toteuttaa eri-ikäisille lapsille. Esimerkiksi piirtämisen kehittyminen koostuu eri vaiheista, jotka tulevat yksilöllisesti esille lapsen ikäkehityksen mukaisesti. Kyseisten kehitysvaiheiden tunte-

minen auttaa varhaiskasvattajaa ymmärtämään piirtävän lapsen motoriiikan tason sekä silmän ja käden yhteistyönä syntyneen tuotoksen muodon. (Wahlbeck 2011, 313–316.) Luovassa toiminnassa tulee muistaa, että tytöt ja pojat voivat tehdä samoja asioita (Uusikylä 2012, 159).

Lapsi kehittää luovuuttaan ja taiteellista osaamistaan leikin avulla. Jos kasvattaja ohjaa lasta toimimaan tietyllä tavalla tai rajaa lapsen toiminnan mahdollisuuksia, lapsi ei voi olla toiminnassa mukana koko mielikuvituksellaan tai luovuuksikaspiteetillaan. Kun lapset saavat mahdollisuuksia spontaaniin toimintaan ja leikkiin, he keksivät samalla uusia ratkaisuja ja näkökulmia. Aivot kehittyvät leikin avulla (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2006, 476). Lapsi hahmottaa ympäröivää maailmaansa omalla kokonaisvaltaisella tavallaan. Varhaiskasvattajan on hyvä mahdollistaa ohjaamisellaan lapsen aistien, tunteiden ja ajatusten vapaus. Näiden asioiden toteuttaminen on kasvattajalle haastavaa, mutta lapsen luovuuden kehittymiseksi maailman kokonaisvaltainen hahmottaminen on tärkeää. (Vilen, ym. 2006, 478.)

Lapsen luovuus voi näyttäytyä päiväkodin arjessa ilman erillistä toimintatuokiota. Silloin lapsi voi havaita mm. rytistetyssä paperissa eläinhahmon tai alkaa piirtää ulkoilutilanteessa kepillä maahan. Luovuus mahdollistuu, kun tilanne on sille otollinen ja rento. (Viljamaa 2013, 178.) Kari Uusikylän (2001, 14) mukaan luovuus elää vapaudessa. Näin ollen luovuus ei kehity, jos lapsen oman luovan tahdon toteutuminen estetään tai luovaa toimintaa rajataan. Erilaiset palkkiot eivät myöskään ole hyväksi luovuudelle. Hymy ja kannustus ovat pedagogisesti parhaita luovan toiminnan palkkioita. (Uusikylä 2001, 18–19.)

2.2.1 Lapsen yksilöllisyys ja osallisuus

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen yksilö, joka kehittyy omalla tavallaan. Lasta ei voi verrata toiminnoissaan vertaisryhmän yksilöihin, eikä sisaruksiinsa. Lapsen tulee saada omana itsenään tutkia ympäröivää maailmaa ja harjaannuttaa taitojaan varhaiskasvattajan tuella. Lapsen kehitysalueet ja herkkyyksikaudet harjaantuvat yksilöllisesti. (Jarasto & Sinervo 2000, 18–21.) Varhaiskasvattajan on tär-

keää huomioida kyseiset asiat esimerkiksi luovan toiminnan ohjaamista suunnitellessaan. Kasvattajan tulee nähdä lapsen vahvuudet ja positiivisten vahvistavien kokemusten myötä tukea ja auttaa häntä kehittämään heikompia ominaisuuksiaan. Sitoutunut aikuinen havaitsee toiminnassaan sekä rohkeat, että arat ja kielellisesti eritasoiset lapset. Tarvitseva lapsi vaatii rinnalleen tarpeisiinsa vastaavan aikuisen. (Kalliala 2008, 17.)

Osallisuus tulee esille lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Lapsen kunnioittaminen omana itsenään, näkemyksineen ja tarpeineen, on lapsen osallisuutta. (Rusanen 2010, 40–42.) Osallisuuden ajatuksena on lapsen tietty toiminnallisuus (Pajulammi 2014, 143). Lapsen osallisuutta on se, että hän on mukana häntä ympäröivässä maailmassa. Oman näkemyksensä esille saaminen mahdollistaa lapsen aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamisen. (Rusanen 2010, 40–42.) Lapset saadaan osallisiksi toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, kun heidän ajatuksiaan ja toiveitaan selvitetään.

2.2.2 Lapsen mielikuvitus

Luovalla, kuvataiteellisella toiminnalla, kehittyä lapsen mielikuvitus, joka on yksi tärkeimmistä inhimillisistä ominaisuuksista. Sen avulla ihminen voi ilmaista itseään ja kehittää eläytymiskykyä. (Seeskari 2004, 43.) Mielikuvitusta voidaan kasvattaa ja kehittää havaintojen, kokemusten ja tunteiden avulla (Rusanen & Torkki 2001, 101). Mielikuvitus on lapsen ajattelun piirteiden yhdistelmä. Lapsi luo mielikuvituksen avulla uusia käsitteitä ja ratkaisuja, joita hän muodostaa elämysten, kokemusten ja saamansa tiedon avulla. (Jarasto & Sinervo 1997, 98; Hakkola & Virsu 2000, 10.) Terttu Arajärvi (2011, 339) toteaa, että kokeileminen viehättää kaikenikäisiä lapsia.

Lasta voidaan mielikuvituksen avulla osallistaa toiminnan suunnitteluun. Toiminta voi ohjautua lapsen kokemuksen mukaan esimerkiksi siten, että askartelumateriaalit eivät ole valmiina, vaan lapsi kokoaa ne itse esimerkiksi luonnosta. Vapaammin rajattu luovan työn toteuttaminen, muotoutuu yksilölliseksi, vaikka kaikille lapsille olisi annettu sama aihe.

2.2.3 Itsetunto

Lapsen itsetunto kehittyy lapsen kokemuksista; Miten häntä hoidetaan ja miten hänen osaamiseen ja tekemisiin suhtaudutaan? Lapsen tulisi saada osakseen hyvää palautetta ja mahdollisimman vähän arvostelua. Varhaiskasvattajan on tärkeää muistaa, että jo pelkästään lapsen toimintaan osallistuminen ja oman tuotoksen tekeminen ovat kiitoksen arvoisia asioita. Lopputuloksen ei tarvitse olla aikuisen näkemyksen mukaisesti hyvä, mutta lopputulokseen tulee päästä. Aikuisen tulisi arvostaa lapsen omaa onnistumisen kokemusta ja tukea sitä antamallaan palautteella. (Koski, Tuominen & Kärkkäinen 2005, 67.)

Varhaiskasvattaja voi tukea lasta onnistumaan paremmin lapsen itsensä valitsemisissa toimintamuodoissa ja tavoitteissa ja olla aidosti samaa mieltä, jos työ onnistui. Ulkoinen palaute eli kiittäminen, voi kehittää lapsen toimintaa ja tuotos-ten tasoa, mutta se ei kuitenkaan ensisijaisesti tue lapsen itsetuntoa. (Keltikangas-Järvinen 1994, 133–135.) Lapsen itsensä hyväksi kokema tuotos taasen palkitsee lasta sisäisesti ja kehittää hänen itsetuntoaan. Liisa Keltikangas-Järvinen (1994, 135) toteaa kuitenkin, että liiallinen ja väärin asioihin kohdistettu kiittäminen, voi aiheuttaa lapselle suorituspainetta ja saada hänet kokemaan tehtävän vaatimustason liian korkeaksi.

Lapsen itsetunto kehittyy lähes kaikesta, mitä hänen elämässään tapahtuu. Itsetunnolla on vaikutus ihmisen toimintaan ja hyvinvointiin. Se mahdollistaa kyvyn luottaa itseensä ja pitää itsestään, vaikka havaitsisi itsessään heikkouksia. Itsensä arvostaminen mahdollistaa hyvän itsetunnon, joka toimii voimavarana.

3 VARHAISKASVATTAJAN LUOVAN TOIMINNAN OHJAAMINEN

3.1 Ohjaajan rooli

Päiväkotien ja varhaiskasvattajien toiminnan pohjana on lasten päivähoitosta annettu laki. Sen mukaan päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Jokaisella lapsella on myös oikeus tuettuun varhaiskasvatukseen. Päivähoiton tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. (Lapsia koskevat lait suomessa i.a.; Laki lasten päivähoitosta.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille, että varhaiskasvatus on lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista edistävä prosessi, jossa lapsi on aktiivinen tekijä. Varhaiskasvatuksessa tulee ottaa huomioon lapsen näkemukset kehitystason mukaisesti ja tarjota lapselle mahdollisuuksia leikkiin sekä monipuoliseen toimintaan toisten lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa on olennaista lasten ja varhaiskasvattajien vuorovaikutus. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2002.)

Sosiaali- ja Terveysministeriön selvityksessä (2007) tuodaan esille, että laadukas varhaiskasvatus antaa aikaa ja tilaa lasten omalle ajattelulle ja mahdollisuuden toimia luovasti ilman liiallisia pakotteita. Toiminnan suunnittelussa nostetaan tärkeänä esiin lapsen aloitteellisuuden ja osallisuuden tukeminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käsitellään lapsen taiteellista kokemista ja ilmaisemista. Siellä kiteytyy mielestäni hyvin sanoiksi, mitä lapsen luova toiminta pitää sisällään.

Taidetta tekevän ja kokevan lapsen esteettisessä maailmassa on oppimisen iloa, taiteellista draamaa, muotoja, ääniä, värejä, tuoksuja, tuntemuksia ja eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä. (Stakes 2005, 23.)

Varhaiskasvattajien on tarpeellista huomioida edellä mainittuja asioita luovan toiminnan ohjaamisessaan. Varhaiskasvattajan tulee ylläpitää, suojella ja kehittää lapselle luonteenomaista luovuutta (Opetusministeriö 2005, 28).

Lapsilla ja aikuisilla tulee olla kummallakin sija luovassa yhteistoiminnassa. Lapsen kokonaisvaltainen oppiminen ja kasvaminen vaativat kasvattajalta moninaisia toimintataitoja. Aikuisen tulee syventyä lapsen ajattelutapaan, tärkeinä kokemiin asioihin ja toiminnan toteuttamisen hahmottamiseen. Edellä mainittujen asioiden avulla varhaiskasvattaja voi kehittää ja arvioida toimintansa lähtökohtia ja niiden käytännössä toteuttamista. Ammatillinen työote on jatkuvaa työn reflektointia, uusien asioiden oppimista, esillä olevien asioiden kyseenalaistamista ja uuden luomista. (Karlsson 2003, 33.) Karlsson (2003, 33) ilmaisee tämän mielestäni osuvasti.

Ammatillisuus edellyttää herkkiä tuntosarvia, suuria korvia ja tarkkoja silmiä, leikillistä mieltä sekä jatkuvaa oman työn kehittämistä.

3.2 Lapsen luovan prosessin ohjaaminen

Varhaiskasvattajan on tärkeää muistaa, että lapsen persoona ei ole työn kohde, vaan lapsen persoonan vahvistaminen ja kasvun tukeminen. Varhaiskasvattajan ammatillinen itseluottamus on toiminnan ohjaamisen keskiössä. Hänen on tiedettävä, mistä toiminnan sisältö koostuu ja mikä on sen tavoite. Varhaiskasvattajan on ymmärrettävä oma rajallisuutensa ja virheensä sekä pyrittävä kehittämään itseään. Heikon ammatillisen itseluottamuksen omaava varhaiskasvattaja voi edellyttää lapselta jatkuvasti sen osoittamista, että hän on ohjaajana onnistunut työssään. Tällöin lapsen arvostava kohtaaminen ei toteudu, sillä ohjaaja edellyttää lapsen toimivan haluamallaan tavalla. (Mattila 2011, 24–26.)

Lapsella on luontainen kiinnostus oppia ja omaksua malliympäristönsä erilaisia toimintamalleja. Mallien olemassaolo on välttämätöntä lapsen kehitykselle. Mal-

lien avulla lapsi harjoittelee esimerkiksi arjen toimintoja (Parkkonen 1991, 28–30.) Luovan osallistavan toiminnan ohjaamisessa varhaiskasvattajan on kuitenkin perusteltua pohtia, onko ohjattavan lapsiryhmän tärkeää nähdä tehtävänä olevasta tuotoksesta valmis malli ja tekevätkö kaikki ryhmän lapset tuotoksen samalla kaavalla. Olennaisempaa on mielestäni se, että lapsella olisi mahdollisuus ensin havainnoida ja tutkia kyseistä aihetta esimerkiksi kirjallisuuden avulla ja vasta sitten toteuttaa oma luova näkemyksensä tuotoksena. Aihetta voidaan myös käsitellä eri varhaiskasvatuksen orientaatioiden kautta ja esimerkiksi matemaattisen orientaation tehtävänä voidaan leikata itse toteuttamaan kukkaan vaikka viisi terälehteä, mutta ne eivät ole valmiita aikuisen piirtämiä, vaan lapsen itsensä suunnittelemlia ja leikkaamia. Kasvattaja on tukena, mutta ei tarjoa valmiita malleja (Roiha, Tuomi, Sivonen & Keskihannu 2013, 59). Kun lapsi on tutkinut aihetta ennen konkreettisen toteutuksen tekemistä, hän osaa tuottaa oman näköisen työn annetulla luovalla menetelmällä. Oma malli hänelle ”piirtyy” aiheen tutkimisella ja varhaiskasvattajan sensitiivisellä ohjaamisella.

Lapsen luovan osallistavan toiminnan ohjaamisen myötä mahdollistuu lapsen oman tuotoksen syntyminen. Marja Dahlströmin toteamus (1999, 21) on mielestäni kulmakivi lapsen luovan toiminnan osallisuudelle.

Riippumatta siitä, miten korkeatasoinen tai vaatimaton aikaansaannoksemme ulkoisin mittapuuin mitattuna on, sen merkitys tekijälleen on arvokas. Merkittävintä on, kuinka vapaasti, luovasti ja syventyen olemme saaneet toteuttaa omia virikkeitämme ja työskentelyssä syntyneitä ideoitamme.

Inkeri Sava (2007, 27) tuo esille saman näkökulman toteamalla, että tuote on merkityksettömämpi, kuin ilmaisemisen luova prosessi. Se on arvokas luovalle yksilölle ja mahdollisesti myös muille yhteiseen toimintaan osallistuville.

Tuotosten valmistumisen prosessi on tärkeä, mutta on hyvä muistaa myös valmistuneiden tuotosten tarkastelun tärkeys (Rusanen & Torkki 2001, 94). Esimerkiksi taideterapia pitää sisällään kuvien luomista, mutta myös niiden katsoamista ja vastaanottamista. Tuotoksilla on vaikutus tekijälleen, mutta myös niiden katsojalle. Ne ovat yksilön oman ilmaisun koosteita ja on tärkeää kuulla ja kuunnella tekijän oma kertomus työnsä tuloksesta. (Seeskari 2004, 45.) Anta-

malla tuotoksen tarkastelulle aikaa ja arvoa, varhaiskasvattaja lisää lapsen osallisuutta työn toteutumisprosessissa.

Neljä- viisivuotias lapsi tekee esimerkiksi työnsä siten kuin asian kokee. Tehtävänä olevan työnsä hän voi suunnitella ja nimetä jo etukäteen, mutta työtä tehdessä nimi saattaa muuttua sen mukaan, miltä työ milloinkin näyttää. Työn annettu tavoite ei ole lapsen mielestä tärkeä muistaa ja aikuisen antama tehtävä tuntuu mieleiseltä vain, jos se jotenkin liittyy hänen kokemusmaailmaansa. Pitäisikin muistaa, että lapsen oma tavoite on tärkeämpi kuin jonkun toisen antama. Jos lapsi kokee hänelle annetun tehtävän liian monimutkaiseksi, on mahdollisuus, että hän tekee sen omalla tavallaan, mutta antaa työlleen lopuksi varhaiskasvattajan toivoman nimen. Silloin toteutuneella työllä ja annetulla tehtävällä ei ole mitään yhtäläisyyttä. (Jarasto & Sinervo 1997, 57.)

3.3 Varhaiskasvattajan toimintatavat

Varhaiskasvattajan lapseen kohdistuvat toimintatavat voivat olla moninaisia. Itseään vahvistavalla toimintatavalla, kasvattaja etsii lapsen puheesta tukea omille mielipiteilleen ja lapsi on hänen toimintansa kohde. Lapsella ei ole silloin mahdollisuutta tuoda asiasta esille omaa näkemystään. Varhaiskasvattaja saattaa käyttää myös vaikuttamaan pyrkivää toimintatapaa. Silloin aikuinen haluaa muuttaa ja kehittää lapsen mielipiteitä ja toimintatapaa oman näkemyksensä mukaiseksi. Tällöin varhaiskasvattaja keskittyy lapsen puutteisiin ja tekee jatkuvaa arviointia. Lapsen ajatukset ja toteuttamisen tapa jäävät huomiotta ja siten kasvattaja passivoi lasta. Kun varhaiskasvattajan toimintatapa on vastavuoroisuuteen, lapsen kohtaamiseen ja osallistamiseen keskittyvää, on hänellä mahdollisuus saada tietoa lapsesta, jonka kanssa työskentelee. Niin sanottu kohtaava ja osallistava toimintakulttuuri tuo esille lapsen ajatuksia ja näkemyksiä sekä sen, miten uusi tieto hänelle syntyy. Lapsen kertoman myötä kasvattaja voi ideoida, esimerkiksi uuden jatkon ennalta suunnittelemaalleen toiminnalle. Näin toimien mahdollistuu kasvattajan ja lapsen yhdessä tasavertaisesti luotu toiminta, jossa kummatkin ovat aktiivisia, osaavia ja luovia toimijoita (Karlsson 2003, 36–39.) Liisa Karlsson (2003, 39) toteaa, että jokaista edellä mainittua

toimintatapaa tarvitaan, mutta on hyvä tarkastella, mihin niistä lapsen kanssa toimiessa eniten keskitytään.

Varhaiskasvattajan toimintatapaan vaikuttavat hänen käsityksensä ja kokemuksensa lapsista ja lapsuudesta. Liisa Karlsson (2001, 30) tuo esille, että varhaiskasvattaja voi kokea osaavansa kasvattaa ja opettaa lasta juuri oikealla tavalla. Oma toimintaa voi muokata vastavuoroisen prosessin avulla, jossa muutoksen vaikuttajina ovat varhaiskasvattajan ja toisten kasvattajien käsitykset ja odotukset sekä työyhteisön näkemykset. Oma toiminnan tapaa on mahdollista muuttaa varhaiskasvattajien vastavuoroisessa prosessissa. (Karlsson 2001, 31–32.)

Lapsen näkemyksiin ja tulkintoihin vaikuttaa se, miten varhaiskasvattaja häneen suhtautuu. Varhaiskasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseksi kasvattaja voi mennä lapsen tasolle, esimerkiksi istuutua hänen viereensä, katsoa lasta, pysähtyä ja odottaa lapsen ilmaisua, koskettaa lasta tai tuoda ilmeellään tukea erilaisiin tilanteisiin (Tynnilä 2009, 83–84). Janne Viljamaa (2013, 182) tuo esille, että luovan lapsen näkemystä tulee kunnioittaa, vaikka se ei miellyttäisi aikuista. Lapsi on luonnostaan tyytyväinen käsiensä aikaansaannoksiin ja iloitsee niistä. Varhaiskasvattajan tulisi tukea lapsen kokemusta, jättäen arvioimatta lapsen onnistumisen taso. (Ikäheimo & Vakkuri 1997, 38; Viljamaa 2013, 181.)

Lapsella tulee olla mahdollisuus olla vuorovaikutteisessa suhteessa toisiin ihmisiin. Lapsen omien ajatusten ja ihmetysten peilaaminen aikuisen kanssa, konkreettisissa toimintatilanteissa, kuten vesiväreillä maalatessa, mahdollistaa lapsen aidon toimintaan osallistumisen. Silloin lapsi saa esimerkiksi aikuisen kannanoton ihmettelyynsä värien keskenään sekoittumisesta ja uuden värin muodostumista ihmetellään silloin yhdessä. Kun lapsi kokee, että hänen havaintonsa huomataan ja otetaan vakavasti, hänellä säilyy innostus asiaan ja oppimiseen. (Karlsson 2003, 23–24; Eskel & Marttila 2013, 85–86.)

Lapsen kaikkiin kysymyksiin vastaaminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä lapsen on saatava tuntee, että kasvattaja arvostaa niitä. Kysymyksillä lapsi ilmaisee älyllistä uteliaisuuttaan ja ihmetystään sekä etsii asioista tietoa. Mitä enemmän vastaamme lapsen kysymyksiin, sitä enemmän hän kysyy. Kysymysten torjuminen sammuttaa lapsen tiedonhalun (Jarasto & Sinervo 1997, 102).

Varhaiskasvattajan on kehitettävä jatkuvasti itseään, jotta hänen ammatillisuutensa säilyy. Kasvattajan tehtävässä oma minuus ja tunteet ovat mukana, joten oman persoonallisuuden tulee kasvaa työn tekemisen myötä ja ammatillisen identiteetin muokkautua. Omia työhön liittyviä arvoja, mielikuvia ja ihanteita on arvioitava uudelleen ja omaa toimintaa uudistettava sen mukaiseksi kuin on kulloinkin tarve. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 28.) Jokaisen varhaiskasvattajan kentällä toimivan tulisi tarkastella avoimesti ja todenmukaisesti omaa toimintaansa. Jokaisen työyhteisön ja työntekijän on löydettävä varhaispedagogisten lähtökohtien joukosta heidän uskomuksiinsa ja työympäristöön sopivat mallit (Kalliala 2008, 35). Työhönsä sitoutunut työntekijä näkee, jos jokin toimintatapa ei ole hyvä ja pystyy asian esille tuomalla mahdollistamaan työyhteisönsä kehittämistä. Tällöin hän myös ottaa vastuuta toiminnastaan ja edistää lapsen hyvinvointia.

3.4 Ohjaamiseen sitoutuminen

Varhaiskasvattajan sitoutuneisuus on tärkeää varhaiskasvatustyössä ja toiminnan toteuttamisessa sekä ohjaamisessa. Kasvattajan sitoutuneisuus pienten lasten kasvatustyössä pitää sisällään laajan kokonaisuuden lapsen tukemiseen, kasvuun ja kehittymiseen liittyviä asioita. Sitoutuneisuus ei tule esille ainoastaan aikuisen ryhmän, käytäntöjen, kieltojen tai auktoriteettina lapselle olemisen hallitsemisen myötä, vaan siihen tarvitaan lasta osallistavampi näkemys. Kasvattajan tulee huomioida lapsi yksilönä, eikä ainoastaan ryhmän osana (Kalliala 2008, 22). Hänen on oltava läsnä, kuulla lasta ja olla hänelle tarvittaessa saavilla (Kalliala 2008, 36; Eskel & Marttila, 84). Raija Sabelström-Leppänen (2002) pitää tärkeänä, että lasta opitaan kuuntelemaan. Kuuntelemisella ja ymmärtämään yrittämisellä varhaiskasvattaja voi päästä lapsen kanssa yksilön kasvua edistävään vuorovaikutukseen. Lapsen kuuleminen osallistaa lasta myös itseään koskevaan toimintaan (Turja 2004, 9).

Varhaiskasvattaja on leikin aloittaja ja eteenpäin ohjaaja sekä leikin avulla opettava henkilö. Kasvattajan tehtävänä on myös luoda sellaiset puitteet päivärytmin sekä toimintatilan rakentamisella, että kaikilla lapsilla on turvallinen ympäristö

missä leikkiä, saada itselleen kokemuksia, osallisuuden mahdollisuus ja tarvittaessa itselleen apua. (Kalliala 2008, 65.)

Edellä mainitut asiat tulee toteutua mielestäni myös luovaa toimintaa suunniteltaessa ja sitä lasten kanssa toteuttaessa. Kasvattajalle pienten lasten parissa tehtävä työ on laaja-alaista, vastuullista ja vaativaa. Pienen lapsen kasvattaminen on kokonaisvaltaista ja kasvattajalla tulee olla herkkyyttä tunnistaa lapsen tunteita ja mahdollisuuksia. Silloin hän ei toimi velvollisuuksien vuoksi, vaan rakkaudesta lapseen (Kalliala 2008, 253). Sitoutuneisuuttaan kasvattaja voi ilmentää lapselle eleiden, puheen, vaikenemisen ja liikkeiden avulla (Kalliala 2008, 30–31.) Toimintaan sitoutunut ja sisäisesti motivoitunut kasvattaja saa lapsen motivoitumaan sisäisesti ja siten lapsi sitoutuu intensiivisemmin kykyjensä yläpuolella tapahtuvaan toimintaan (Kalliala 2008, 64). Toimintaan sitoutunut aikuinen kutsuu myös olemuksellaan lapsia sitoutumaan (Kalliala 2008, 197). Sitoutunut aikuinen myös ymmärtää lapsen kokemuksen merkityksellisyyden ja hän luo lapsen kehityksen ja iän mukaiset puitteet esimerkiksi askarteluja valitessaan (Kalliala 2008, 65).

Parhaimmillaan sitoutunut kasvattaja on lämmin ja saatavilla, mutta myös samalla auktoriteetti, joka ansaitsee lapsen kunnioituksen (Kalliala 2008, 17). Hyvinvoivan lapsen taustalla olevat arvot ovat lapsen arvostaminen, hänen hyväksyminen omana itsenään, kuuleminen ja nähdäksi tuleminen. Hyvinvointia edistämällä kasvattaja luo perustan sille, että lapsi voi toimia ja kehittyä omana ainutlaatuisena persoonanaan sekä saada vahvistusta terveelle itsetunnolle. Tällöin lapsi uskaltautuu myös yrittämään ja oppii sosiaalisia taitoja. (Kalliala 2008, 231). Sinikka Rusanen (2010, 41) toteaa myös teoksessa Taidekasvatuksen Helsinki, että kasvattajan tulee kunnioittaa lasta juuri sellaisena kuin hän on, jotta lapsen hyvinvointi ja osallisuuden kokemus mahdollistuu.

Toimiva vuorovaikutus on kasvatuksen perusta. Lapsen minäkuva, itsetunto ja käyttäytyminen kehittyvät vuorovaikutuksen myötä. Lapsi ja kasvattaja etsivät yhteistä vastausta sille, miten esimerkiksi ratkaista tilanne, jossa lapsi on leikkannut askartelutyön kahteen osaan. Luovassa toiminnassa aikuisen on osattava heittäytyä siihen, että eteen voi tulla epäonnistumisia ja epävarmuutta ja hyväksyttävä se. Dialogisessa ajattelussa kasvattaja uskaltaa luopua, ennen toi-

minnan alkua tehdyistä suunnitelmista, mikäli se edistää lapsen tavoitteen toteutumista. (Vilen ym. 2006, 462–463.) Mari Krappala (2004, 170–171) tuo esille, että taiteen kaltaisissa tekemisissä lapsi saa asiansa esille, kun kasvattaja on kokonaisvaltaisessa vuorovaikutuksessa hänen kanssaan.

3.5 Ohjaajan sensitiivisyys

Sensitiivisyys on tärkeää kasvattajan toiminnassa ja lapsen ohjaamisessa. Aikuisen kyky havaita ja aistia lapsen ajatus, leikin tarkoitus ja leikkiin suhtautuminen, vievät eteenpäin vuorovaikutuksellista lapsen ja aikuisen suhdetta. Marjatta Kalliala kuvaa hyvin kirjassaan aikuisen sensitiivisyyttä. Siinä aikuinen peittelee nukan sänkyyn ja pieni tyttö tulee ja ottaa sen pois sanoen: ”Ei sitä nukuta”. Aikuinen vastaa tähän ystävällisesti: ”No sitten voit tietysti ottaa sen, minä vähän erehdyin.” (Kalliala 2008, 203.) Edellä mainitun esimerkin voisi myös yhdistää varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamiseen. Aikuinen ilmaisee esimerkiksi, että kuvassahan on selvästi auto. Lapsen mielestä se kuvastaa jotain muuta. Varhaiskasvattajan rooli on tukea lapsen näkemystä.

Sensitiivinen aikuinen kannattelee ja laajentaa lapsen leikkiä vuorovaikutuksellisesti (Kalliala 2008, 56). Aikuinen tunnistaa lapsen tunteita ja vastaa niihin. Se vahvistaa lapsen emotionaalista hyvinvointia, mikä mahdollistaa lapselle paremman tutkivan käyttäytymisen ja toimintaan sitoutumisen. Sensitiivinen aikuinen ei asetu lapsen yläpuolelle, vaan kohtelee lasta kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti. (Kalliala 2008, 68.) Hän myös osaa lukea lapsen sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia (Kalliala 2008, 69). Havainnoitsijan tavoittaessa lapsen kokemuksen, hän myös osaa arvostaa sitä (Kalliala 2008, 65). Varhaiskasvattajan rooliin ei tarvita mitään erikoisuuksia, riittää kun aikuinen haluaa olla ja on läsnä sekä kokee lapsen tärkeänä arvokkaana yksilönä (Kalliala 2008, 24), jolta voi oppia erilaisia itselle uusia näkemyksiä.

4 OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSUUS

4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Kehittämispainotteisen laadullisen opinnäytetyöni tavoitteena oli kuvata niitä asioita, joita varhaiskasvattajan lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisen taustalle kiteytyy. Siten mahdollistetaan lapsen luovuuden säilyminen ja lapsen yksilöllisyyden kehittyminen. Opinnäytetyön tarkastelun keskiössä oli lapsen osallisuus sekä varhaiskasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksellinen kohtaaminen. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa yhteistyötahopäiväkodille toiminta, jonka avulla päiväkodin varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus reflektoida ja kehittää omaa luovan toiminnan ohjaamistapaansa lasta osallistavammaksi. Kehittämispainotteinen opinnäytetyö sisältää käytännön toteutuksen ja sen raportoinnin tutkimusviestinnän keinoin (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9).

Opinnäytetyön toiminnallisesta osuudesta muodostui osallistava talokokous ja niitä toteutettiin kaksi, jotta kaikkien päiväkodin varhaiskasvattajien osallistuminen mahdollistui. Oman luovan toiminnan ohjaamisen ja toimintatapojen reflektoinnin lisäksi oli tarkoitus saada yhteistyötahopäiväkodin varhaiskasvattajia, osallistamaan lapsia enenevässä määrin päiväkodin arjen luovaan toimintaan sekä saada varhaiskasvattajia kokeilemaan ja lisäämään luovia menetelmiä omaan ammatilliseen toiminnan ohjaamiseen.

Opinnäytetyön teoria ja osallistavan talokokouksen toteutumisen myötä varhaiskasvattajille syntyneet tuotokset koostettiin kansioksi. Kansiota päiväkodin varhaiskasvattajilla oli halutessaan mahdollisuus tarkastella lapsen luovuuteen ja osallisuuteen liittyviä asioita ja talokokouksen antia. Heillä oli mahdollisuus palata itsenäisesti osallistavan talokokouksen jälkeen uudelleen aiheeseen ja siten kehittää lisää omaa ammatillisuuttaan.

Opinnäytetyöni aiheella ja sisällöllä mahdollistui varhaiskasvatuksen kentällä toimivien ammattilaisten kehittyminen luovan, lasta osallistavan toiminnan ohjaamisen toteuttamisessa. Opinnäytetyö oli siten hyvin työelämälähtöinen.

4.2 Lähtökohta ja yhteistyötaho

Suoritin syksyn 2014 Moninaisuus ja monikulttuurisuus opintokokonaisuuden työharjoitteluni Anttilan päiväkodissa Mäntsälässä. Harjoittelun kesto oli kymmenen viikkoa ja tein sen pedagogisena, koska hain lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta sosionomi (AMK) tutkinnon ohella. Opinnäytetyöhön liittyvän opintokokonaisuuden aloitusajankohta kohdistui minulla myös kyseiselle syksylle ja työni tarkastelun kohderyhmäksi tulivat alle kahdeksanvuotiaat lapset.

Opinnäytetyön ideaa suunnitellessani minulla oli selkeänä näkemys, että sen aihe käsittelisi jossain muodossa taidetta ja luovuutta. Minulla on aikaisempina ammatillisina tutkintoina muun muassa vaatetusalan artesaanin ja vaatetusalan muotoilijan (AMK) ammattitutkinnot. Olen ohjannut ja opettanut lapsia, nuoria ja aikuisia erilaisten kädentaitojen toteuttamisessa. Työtehtävät esimerkiksi lastentarhanopettajana, lastenhoitajana, lapsen henkilökohtaisena avustajana, lasten ryhmäavustajana ja lastenohjaajana ovat mahdollistaneet minulle hyvin kokemuksia, havaintoja ja tietoa lasten tavasta toimia luovasti sekä luovan toiminnan ohjaamisesta. Aihealueen valintaan vaikutti myös se, että olen itse luovana henkilönä miettinyt lapsena ollessani asiaa: Miksi kaikilla pitää olla samanlaiset tuotokset annetusta aiheesta, kun toteutus tehdään taidelähtöisillä menetelmillä? Pidän tärkeänä sitä, että lapsi saa toteuttaa omaa luovaa näkemystään toiminnassaan ja leikeissään. Halusin opinnäytetyössäni tuoda esille lapsen luovuutta edistäviä ja mahdollistavia asioita sekä luovan toiminnan tärkeyttä lapsen kasvussa ja kehityksessä.

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen ja sitä on tarkasteltu viime aikoina eri tahojen toimesta. Inka Kotsalainen on tehnyt Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielman (2014), Eläkö luovuus päiväkodissa- näkemyksiä luovuudesta varhaiskasvatustieteessä. Tutkimus tarkastelee varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa luovuuden näkökulmasta. Se on osa EU -rahoitteista Creanet –hanketta ja on se on toteutettu lastentarhanopettajille ja varhaiskasvattajien edustajille kohdistetuilla kyselyillä. Tutkimus toistaa samaa ajatusta, kuin opinnäytetyöni, mutta se on toteutukseltaan teoreettisempi. Minun työni tarkasteli luovuutta konkreettisen osallistavan talokokouksen myötä. Luovuuden tärkeys tuotiin

myös esille valtakunnallisissa MTV - 3 seitsemän uutisissa 27.3.2015, Luovuus jää herkästi piiloon. Taideyliopiston Ihmebussi x kiersi kantatie 66:ttä, Orivedeltä Lapualle. Se oli Sibelius-Akatemian ja Teatterikorkeakoulun oppilaiden ja opettajien tapa viedä taiteen iloa kouluihin työpajojen muodossa. Toiminnan tuottaja, Anni Elonen totesi taiteella ja taidekasvatuksella olevan merkitystä lapselle ja lapsen ja nuoren kasvulle ja kehitykselle.

Kysyin opinnäytetyöni yhteistyötahoksi Anttilan päiväkotia, sillä olin siellä jo konkreettisesti toimimassa ja saisin mahdollisesti hyödynnettyä työharjoitteluni kokemuksia ja havaintoja opinnäytetyöni tueksi. Päiväkodin johtaja Tuija Kukkonen suostui avoimesti ja vastaanottavasti toiveeseeni. Opinnäytetyöni ajoittui hänen mielestään heille oikein hyvään kohtaan, sillä he olivat alkaneet työyhteisössään tarkastella ja kehittää päiväkodin ammatillisen varhaiskasvatustoiminnan toteuttamisen muotoja. Edellisenä tarkastelun kohteena heillä oli ollut esimerkiksi liikunnan monimuotoisuus sekä mahdollisuudet ja parhaillaan oli aloitettu varhaiskasvatustajien toiminnan ohjaamiseen liittyen, lapsen osallisuuden toteutumisen tarkastelu. Heillä on myös yksi päiväkodin varhaiskasvatustaja mukana laajassa Reunamo-hankkeessa, jossa tehtävänä on havainnoida, mitä varhaiskasvatuksessa päivän aikana todella tapahtuu ja hänellä tutkimuksen kohteena oli kyseinen päiväkotia. Hankkeessa mukana olevien varhaiskasvatustajien tutkimukset kohdistuivat lasten opetustilanteisiin, vapaaseen leikkiin, ulkoiluun, perushoidon toteutumiseen ja ruokailutilanteisiin. Hankkeen eri päiväkohteissa tehdyistä havainnoista on kertynyt ja tehty jo kansainvälisestikin ainutlaatuisella tavalla tutkimusaineistoa, joka kuvaa päivähoitolasten kohtaamaa ja tuottamaa arkea (Reunamo 2014).

Opinnäytetyöni työstäminen lähti konkreettisesti liikkeelle syyskuun 2014 alkupuolella, kun keskustelimme päiväkodin johtajan kanssa opinnäytetyöni aiheesta ja toteutuksesta. Tarkastelimme ideoimiani Anttilan päiväkodin lapsia, varhaiskasvatustajia ja päiväkodin toimintaa kehittäviä aiheita. Löysimme yhdessä opinnäytetyölleni pari kumpaakin osapuolta kiinnostavaa aihevaihtoehtoa, joita lähdin tarkemmin pohtimaan.

Ensimmäinen vaihtoehto oli suunnitella ja toteuttaa päiväkodin arkea rytmittävän teeman mukaisesti esimerkiksi jokin lapsia osallistava tuokio, joka toteutet-

taisiin jollain luovalla menetelmällä. Kyseisessä vaihtoehdossa varhaiskasvattajat toteuttaisivat lapsiryhmälle suunnittelemani tuokion ja minä seuraisin sekä raportaisin siitä. Aiheena raportissa olisi ollut lasten luovuuden ja osallisuuden toteutuminen.

Toinen vaihtoehto kohdistui varhaiskasvattajien kehittymiseen omassa työssään ja tarkastelun aiheena olisi lasten luovan toiminnan ohjaaminen. Anttilan päiväkodissa varhaiskasvattajilla on säännöllisesti toimintakauden aikana toimintaa kehittäviä koulutuksia sekä talokokouksia. Talokokous oli 3-4 kertaa vuodessa toteutuva, kokousrakenteessa jo olemassa oleva varhaiskasvattajien ja päiväkodin kehittämisen käytäntö. Koin, että työyhteisöä kehittävä opinnäytetyöni voisi olla talokokous esimerkiksi luovuutta käsittelevän luennon muodossa. Siinä aiheena olisi varhaiskasvattajien herättelemine havaitsemaan tapaansa tehdä työtään, eli miten he ohjaavat lapsia? Suunnittelisin ja ohjaisin talokokouksen, jonka taustalla olisi kysymys: ”Miten huomioin luovaa toimintaa toteutettaessa lapsen osallisuuden toteutumisen ja miksi se on lapselle tärkeää?” Näitä vaihtoehtoja reflektoidessani, valitsin talokokouksen Anttilan päiväkodin 1–6-vuotiaiden lasten kanssa toimivien varhaiskasvattajien kehittävän toiminnan raamiksi. Talokokouksen sisällön halusin toteuttaa varhaiskasvattajia osallistavaksi, sillä kokemukseni mukaan toimintaan itse osallistuen pystyy syventymään paremmin käsiteltävään aiheeseen. Talokokouksen nimeksi muodostui siten osallistava talokokous.

4.3 Anttilan päiväkot

Anttilan päiväkot sijaitsee Mäntsälän luonnon helmassa peltojen ja metsän läheisyydessä, mutta on silti keskustan tuntumassa. Päiväkot toimii kahdessa eri kiinteistössä, Vanamossa ja Ratamossa. Vanamo on vanha idyllinen rakennus ja sen viereen on rakennettu uusi kiinteistö, Ratamo. Anttilan päiväkodissa lapsi voi olla kokopäivä-, osapäivä- tai osaviikkoisessa hoidossa. Päiväkodin lapsiryhminä toimivat alle 3-vuotiaiden ryhmät, 3–5-vuotiaiden ryhmät ja 6-vuotiaiden esiopetusryhmät. Ryhmissä on lasten iän mukaisesti 12–21 lasta. Varhaiskasvattajia päiväkodin lapsiryhmissä työskentelee 27 ja asiakaspaikkoja on yhteen-

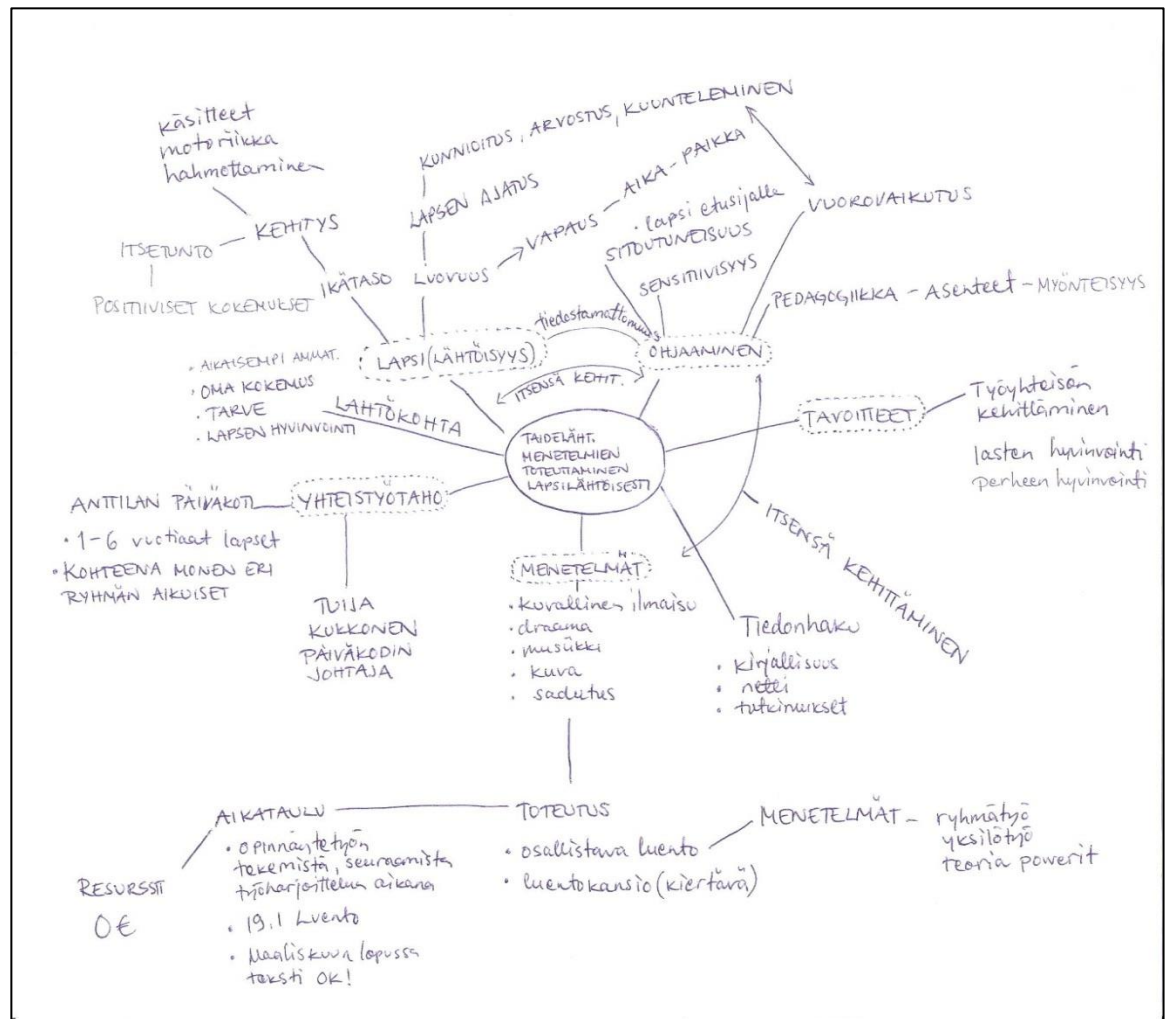
sä 138. Työntekijöitä kyseisessä työyhteisössä ovat lastentarhanopettajat, päivähoitajat ja lastenhoitajat. Kunnassa on kaiken kaikkiaan tällä hetkellä 17 päiväkotia, sillä Mustijoen perusturva toiminta-alue Mäntsälä-Pornainen on pinta-alaltaan laaja (Mäntsälän kunta 2012).

Mäntsälän varhaiskasvatustoimintaa ohjaavina arvoina ovat oikeudenmukaisuus, toisen ihmisen kunnioittaminen, yksilöllisyys ja suvaitsevaisuus. Mäntsälän varhaiskasvatus tukee kunnioittavasti sekä lasta että hänen vanhempiaan. Jokainen lapsi on varhaiskasvatuksen lapsikäisyyden mukaisesti Mäntsälässä arvokas yksilö ja hänellä on oikeus olla oma yksilöllinen persoonallisuutensa. Turvallisen aikuisen kanssa lapsi voi oppia päiväkodissa aistien, leikkien ja arjessa toimimisen myötä uusia asioita ja saada harjoitusta jo opittuihin. (Mäntsälän kunta 2012, 3). Mustijoen perusturvayhteistoiminta-alueen varhaiskasvatuksen pohjana ovat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Päivähoitoyksiköillä on mahdollisuus laatia omat yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmansa. (Mäntsälän kunta 2012, 3.)

Anttilan päiväkodissa on varhaiskasvatussuunnitelman pohja laadittu kunnan omaa ja valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa yhdistäen. Päiväkodin lukuvuoden pedagogisen toiminnan kehyksenä heillä on kuukausiteemat, joiden kautta päiväkodin arki rytmittyy käytännössä esimerkiksi askartelujen, liikunnan, retkien, ynnä muiden harjoitteiden toteutumana. Toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvat päiväkodin eri lapsiryhmien varhaiskasvattajat. Suunnitelmia tehdessään he määrittelevät aina toiminnalle tavoitteet ja toteutuksen jälkeen tehdään seuranta sekä mahdolliset toiminnan muutosehdotukset. Näin toimien päiväkodin ohjelma vastaa valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelman linjaa sekä lasten ja vanhempien toiveita ja tarpeita. Monien taitojen kehittämisen myötä lasta kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan uusia asioita. Toiminta toteutetaan Anttilan päiväkodissa lasta erilaisiin toimintoihin osallistaen ja lapsi saa kokea olevansa tasavertainen ja arvokas ryhmän jäsen, varhaiskasvattajien hoidon, kasvatuksen sekä ohjaamisen myötä. (Tuija Kukkonen, henkilökohtainen tiedonanto 14.10.2014.)

4.4 Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelu

Kirjasin työharjoitteluaikana syksyllä 2014 ylös Anttilan päiväkodin luovan toiminnan ohjaamiseen ja toteuttamiseen liittyviä kokemuksiani ja havaintojani. Minulla oli myös itselläni mahdollisuus olla työharjoittelussani opinnäytetyöni aiheeseen liittyen lasta osallistavan ohjaamisen mallina esimerkiksi luovia menetelmiä sisältävissä tuokioissa. Työharjoittelijan harjoittelujakso on työyhteisölle hyvä ja ”terveellinen” tapa havainnoida ja tuoda esille muutosehdotuksia. Esiotin omia ehdotuksiani ja havaintojani esimerkiksi työharjoittelupaikkani päivähoitoryhmän viikoittaisessa tiimipalaverissa ja vati-tiimin kokoontumisessa. Vati tiimi tarkoittaa päiväkodin vastuutiimiä. Kehittämispainotteinen opinnäytetyöni eteni ja laajeni työharjoitteluni aikaisten kokemusten ja havaintojen muistiinpanojen myötä ja niitä refleктоimalla. Aloitin kehittämispainotteisen opinnäytetyöni teoreettisen tarkastelun etsimällä aiheeseeni liittyvää kirjallisuutta. Luovuu-teen ja varhaiskasvatusikäisten lasten kohtaamiseen liittyvää kirjallisuutta löytyi hyvin. Lähdin tutustumaan niihin ideapaperin valmistamisen aikoihin ja jatkoin teoriakirjallisuuteen perehtymistä opinnäytetyön toteutusta suunnitellessa. Seuraavassa kuviossa tulee esille ajatuskartan muodossa refleктоimiani opinnäytetyöni eri osa-alueita.

Kuva: Opinnäytetyön ideoinnin ja suunnittelun ajatuskartta

Koin kirjallisuuteen perehtyessä, että minulla itselläni oli jo ammatillista sekä teoreettista tietoa tutkimastani aihealueesta, joka oli osin työkokemuksieni myötä karttunut. Ennen osallistavan talokokouksen ajankohtaa, minun piti suunnitella sen toteuttaminen kokonaisuudessaan käytettävine materiaaleineen. Suunnitteluvaiheessa pohdin kuinka saisin talokokouksen sellaiseksi, että se kehittää varhaiskasvattajia. Osallistavan talokokouksen toteutuksen tuli olla sellainen, että kaikki osallistuisivat siihen ja kokemus olisi mielekäs. Tällöin toiminta motivoi ja aihe alkaa kiinnostaa osallistujia (Mykrä & Hätönen 2008, 27).

Puolitoista tuntia (1,5h) kestävästä talokokouksen toteutuksesta aloin suunnitella yhdessä päiväkodin johtajan kanssa, sillä hänellä oli tieto siitä, millaisia menetel-

miä päiväkodin varhaiskasvattajat olivat käyttäneet entuudestaan työyhteisön palaverissa ja miten ne oli koettu. Osallistavan talokokouksen toteutuksen suunnittelin rakenteeltaan sellaiseksi, että se toi varhaiskasvattajille esille toimintamenetelmiensä myötä mahdollisimman paljon reflektointi- ja kehittymislanteita lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisen sisältöön syventyessä. Anttilan päiväkodin osallistavan talokokouksen ajankohta oli 19.1.2015. Diakonia ammattikorkeakoulun opintojen aikana minulle oli tullut tutuksi learning cafe eli oppimiskahvila- menetelmä ja olin todennut oppivani paljon niissä käsitellyistä aiheista. Ajattelin toteuttaa osallistavan talokokouksen kyseistä menetelmää mukaillen. Learning cafe- menetelmän ideana on luoda uusia ajatuksia ja jatkaa muiden toimintaan osallistuvien henkilöiden ideoita. Toimintamenetelmässä pienryhmillä on pöydissään paperit ja yksi henkilö kirjuri. Ohjaaja on kirjannut pöytien papereihin eri kysymyksen, joka liittyy samaan aihealueeseen. Osallistajat keskustelevat aiheesta ja kirjaavat ideansa paperille. Sovitun ajan kuluttua kirjuri jää paikalleen ja muut vaihtavat pöytää. Kirjuri tekee yhteenvedon uudelle pöytään tulevalle ryhmälle edellisen ryhmän ajatuksista. (Työkalupakki.net i.a.; Pruuki 2008, 75.) Osallistavan talokokouksen pienryhmien kaikki jäsenet vaihtivat pöytää ja johdin itse talokokouksen toiminnan kulkua, joten menetelmän toimintamalli siitä syystä hieman muuttui. Koin, että muuttuneenakin learning cafe- menetelmä mahdollisti varhaiskasvattajien sisäisen reflektoinnin ja luovan lasta osallistavan toiminnan ohjaamiseen liittyvien ajatusten kehittymisen. Osallistavan talokokouksen toiminta muodostui varhaiskasvattajille kokemukselliseksi ja oppiminen tapahtui osallistujien vuorovaikutuksen avulla (Kaskela & Kekkonen 2006, 54). Keskustelulla oli osallistavan talokokouksen sisällössä keskeinen osa ja se mahdollisti osallistujien jatkuvan reflektoinnin aiheesta esiin nousseiden asioiden avulla. Varhaiskasvattajat olivat siten toiminnassa toistensa voimavarana ja oppivat yhteisessä dialogissa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 55.)

Osallistava talokokous toteutui kahdessa osassa, sillä varhaiskasvattajia Anttilan päiväkodissa on yhteensä 27 ja taloja kaksi. Yhtenä isona ryhmänä osallistujien, lasta osallistava luovan toiminnan ohjaaminen- aiheeseen syventyminen, ei olisi ollut yhtä tehokasta, kuin kahdessa ryhmässä. Ryhmän koolla on vaikutusta siihen, miten osallistajat osallistuvat yhteiseen keskusteluun. Mitä suu-

rempi ryhmä on, sitä harvempi osallistuja puhuu. Kolmesta kuuteen hengen ryhmässä kaikki puhuvat. (Mykrä & Hätönen 2008, 35.) Ryhmät koostuivat 13 ja 14 varhaiskasvattajasta. Ajattelin jakaa ryhmät edellä mainitusta syystä vielä pienempiin kolmen ja neljän hengen pienryhmiin. Niissä mahdollistui aktiivinen vuorovaikutus ja uusien ajatusten sekä ideoiden syntyminen niin osallistujille kuin ohjaajalle käsiteltävästä aiheesta (Pruuki 2008, 65). Osallistujien ryhmiin jakamisen voi tehdä monella eri tavalla esimerkiksi palasiksi leikatuilla korteilla (Pruuki 2008, 68). Osallistavan talokokouksen ryhmäjaon suunnittelin toteutuvan lasteni piirustuksista valmistamieni palapelien avulla, jotka koostuivat laminoituista kolmesta tai neljästä palasta. Laminoin palat saadakseni niistä kestäviä ja helpommin käsiteltäviä. Suunnittelin, että varhaiskasvattajat ottavat palapelien palat (Liite 1) heti tilaan tullessaan pussukasta ja odottavat toimintaohjeita tilasta valitsemallaan istumapaikalla.

Halusin orientoida heitä osallistavan talokokouksen aiheeseen niin, että he saisivat tuoda ajatuksensa esille nimettömänä asiaa ennakkoon pohtimatta ja heti toiminnan alussa, jotta saan heidän ensimmäiset sisäiset ammatilliset ajatuksensa esille. Kyseessä oli aivoriihi- menetelmä, joka tuottaa spontaanisti esille tuotuun aiheeseen liittyviä ajatuksia ja sopii hyvin esimerkiksi opiskelun käynnistämiseen. Kyseisen menetelmän avulla tulee esille myös osallistujien kekseliäisyys ja luovuus (Pruuki 2008, 94). Ajattelin, että kysyn varhaiskasvattajilta jotain positiivista heidän omakohtaisista ohjaamisen taidoistaan ja siitä mitä niissä vielä pitäisi kehittää? Toteutuksen ensimmäinen ajatukseni oli, että laitan pitkän rullapaperin huoneen yhteen reunaan ja jokainen voi kirjoittaa sille kolme taitoaan ja kolme kehitettävää asiaa. Tämä ajatus kehittyi ja päätin kysyä kysymykset siten, että jokaisella olisi oma rauha niitä pohtia ja kirjoittaa. Suunnitelmani mukaisesti orientoiviin kysymyksiin heillä oli aikaa vastata 10 minuuttia, sillä sen ajan aivoriihi- menetelmä yleensä vaatii (Pruuki 2008, 76).

Suunnittelemani kysymysten vastaukset osallistujien tuli kirjoittaa kolmelle valkoiselle ja kolmelle oranssille paperille. Jaottelu toimi väreittäin, jotta tietäisin vastauksia kerätessäni mihin kysymykseen vastaukset ovat. Omiin kokemuksiin liittyvien kysymysten avulla aloitettavasta koulutustilanteesta tulee avoin dialogi. Kouluttajan roolilla on siinä tärkeä tehtävä. Hän on rohkaisija, jotta osanottajien erilaiset kokemukset ja ajatukset tulevat ilmaistuksi. (Kaskela & Kekkonen 2006,

57.) Suunnittelin kerääväni varhaiskasvattajien vastauspaperit pussukkaan kaikkien toimintaan osallistujien luona kiertäen, jotta tilaan ei aiheutuisi hälyä kaikkien yhtäaikaisesta liikkumisesta.

Orientoiviin kysymyksiin vastaamisen jälkeen, suunnittelin seuraavaksi varhaiskasvattajien ryhmiin jakautumisen. Heidän tuli etsiä itsellään olevan palapelin palan avulla toiset ryhmänsä jäsenet ja muodostaa paloista kuva. Kun ryhmäjako muodostuu oman sattumanvaraisen palan valinnan avulla, muodostuu ryhmistä erilaisia kuin siten, että varhaiskasvattajat olisivat sen itse saaneet tietoisesti valita. Uudenlainen ryhmäkoonpano antaa uusia näkökulmia ja asiaa voidaan käsitellä monipuolisemmin (Mykrä & Hätönen 2008, 38). Toiminnan suunnitelma jatkui seuraavana ryhmien pöytiin jakautumisella, joissa oli valmiina rullalla isot kysymyspaperit ja tusseja. Ryhmien tehtävänä oli kirjoittaa paperien kysymyksiin heille heräämiä näkemyksiä kyseisestä asiasta ja lisätä toisten jo kirjoittamien vastausten mahdollistaman reflektion myötä uusia. Osallistavan talokokouksen toiminnan runko muodostui aiheenmukaisista kysymyksistä.

Ensimmäisellä pöytäkohtaisella kysymyksellä, toin varhaiskasvattajille esille opinnäytetyön teorian asiasanaan, lapsen osallisuuteen, liittyviä näkökulmia. Ajatuksella: Mikä on sen merkitys varhaiskasvattajan lapselle suuntaaman toiminnan ohjaamisessa? Toinen ja kolmas kysymys muokkautuivat pohtiessani, kuinka kysyn varhaiskasvattajilta lapsen luovan toiminnan ohjaamista koskevia asioita. Viimeisen pöytäkohtaisen kysymyksen avulla, halusin konkreettisilla lasten askartelemilla esimerkeillä (Liite 2), saada varhaiskasvattajia havaitsemaan, miten pieni lapsen osallisuuden määrä voi olla luovan toiminnan ohjaamisen tuotoksessa.

Pöytäkohtaisten kysymyspapereiden tulokset päätin kerätä ydinajatusten avulla. Siten mahdollistui ryhmätyöskentelyn tuotosten hyödyntäminen (Pruuki 2008, 69). Suunnittelin jokaisen ryhmän saavan valita pöydässään olevalta paperilta kaikkien ryhmien heränneistä kirjatuihin ajatuksiin juuri sen, minkä he kokivat tärkeäksi. Toiminnan toteutus tuli kestämään 15 minuuttia. Silloin jokaisen ryhmän yhdellä jäsenellä oli mahdollisuus kertoa yhdessä pohdittu ajatus muille ja yhteiselle keskustelulle jäi aikaa.

Suunnittelin osallistavan talokokouksen lopputoiminnan siten, että varhaiskasvattajat jatkoivat viiden minuutin ajan heille antamieni papereiden lauseita. Lauseiden jatkamisella tuli esille, mitä varhaiskasvattajat kokivat saaneensa, havainneensa ja mihin he kokivat tarvitsevansa kehittymistä osallistavan talokokouksen toiminnan jälkeen. Jatketut lauseet päätin kerätä pussukkaan, jotta vastaukset säilyivät anonyymeinä. Halusin antaa varhaiskasvattajille osallistavan talokokouksen lopussa kiitoksen heidän toimintaan osallistumisestaan sekä sanallisesti että makeisen muodossa.

Suunnittelin neljä palautekysymystä, joihin varhaiskasvattajien tuli vastuutimmeissään koostaa yhdessä vastaukset. Koostamiseen annoin heille aikaa noin kaksi viikkoa ja päiväkodin johtaja lupasi koota kysymyspaperit ennen minun ja hänen yhteistä palautepalaveria. Toiminnan lopetuksen tiedotukseen ajattelin käyttää aikaa viisi minuuttia.

Halusin tehdä osallistavasta talokokouksesta päiväkodille koosteen kansion muotoon. Ajattelin, että siinä on teoriaan perustuen selkeästi esillä lapsen osallistaminen ja varhaiskasvattajan luovien menetelmien ohjaamisen merkitys sekä pääpiirteittäin esitettyinä luovan toiminnan toteutusmenetelmät. Päiväkodin johtaja (2014) toi esille, että kansio voisi olla kaikissa Mäntsälän kunnan päiväkoedeissa kiertävä kansio, joka toimii varhaiskasvatuksen työntekijöitä kehittävänä, lasta osallistavan luovan toiminnan perehdyttämiskansiona. Kansion sisältöä suunnitellessani, havaitsin, että siitä muodostuisi laaja kokonaisuus, kokonaan toinen opinnäytetyö. Siksi päätin, että kansion sisällöstä tuli kooste varhaiskasvattajille syntyneistä ajatuksista ja opinnäytetyöni teoriasta. Kansion kokonaisuus toimi uusien reflektoitujen ajatusten tukena lapsen osallisuuden ja luovien toimintojen ohjaamiseen liittyen, sillä sitä pystyi tarkastelemaan talokokouksen jälkeen.

Toiminnan toteutuksesta syntyneitä vastauksia ajattelin peilata opinnäytetyön teoriaan ja siten saada tietoon, millaisiksi varhaiskasvattajat määrittävät sekä yksilöinä että ryhmänä luovan toiminnan keskeisiä asioita ja millaisina he ohjaamisen toteuttamisen ja sisällön näkevät. Vastauksista voi myös mahdollisesti päätellä, mikä on heidän tämän hetkinen ammatillinen valmius ohjata lasta osal-

listavaa luovaa toimintaa ja mitä he haluaisivat työyhteisössä asiaan liittyen kehittää lisää.

Suunnitelmani mukaan opinnäytetyön toteutukseen tarvittavat resurssit olivat vähäisiä. Tulin tarvitsemaan opinnäytetyön toteuttamiseen erikokoisia papereita, laminointikalvoja, tusseja, kaksi kansiota sekä tulosteita.

5 OSALLISTAVA TALOKOKOUS

5.1 Osallistavan talokokouksen toteutus

Osallistava talokokous toteutui 19.1.2015 aamupäivällä Ratamon yhteistilassa ja toinen kokous toteutui iltapäivällä Vanamon yhteistilassa. Osallistavien talokokousten toiminta alkoi suunnitelmani mukaisesti ja toiminnan ryhmäjako sujui joustavasti. Toimintaan orientoitumisessa varhaiskasvattajat pohtivat kahta esittämääni kysymystä:

- Kolme asiaa mitkä ovat vahvuuksiasi luovan toiminnan ohjaamisessa?
- Kolme asiaa luovan toiminnan ohjaamisessa, mihin voisit vielä enemmän kiinnittää omassa toiminnassasi huomiota?

Seuraavaksi varhaiskasvattajat jakoutuivat ryhmiin. Palapelien avulla he muodostivat neljä eri pienryhmää, joissa ryhmien koot olivat kolmesta neljään henkilöä. Ryhmät asettuivat pöytiin ja alkoivat pohtia heille antamiani kysymyksiä, jotka olin kirjoittanut isoille papereille:

1. Mitä lasta osallistavassa toiminnassa on tärkeää huomioida?
2. Miten voin tukea omalla ohjaamisellani lapsen omaa näkemystä/luovuutta?
3. Mikä merkitys varhaiskasvattajan luovaan toimintaan sitoutumisella on lapselle?
4. Mitä ajatuksia sinulle herää lasten töistä? Toinen on 3v lapsen valmistama ja toinen 5v? (Konkreettinen havainto, joka linkittyy arkeen)

Olin kellottanut puolentoista tunnin pituisen talokokouksen siten, että jokainen ryhmä sai saman verran aikaa, 10 minuuttia, jokaisen kysymyksen pohtimiseen. Annoin ryhmien ensin pohtia kysymyksiä itsenäisesti ja kuljin sitten osallistavan talokokouksen tilassa kuulostelemassa ryhmien työskentelyä. Siten olin ryhmille helposti saatavilla, jos heille heräisi jotain kysyttävää aiheeseen liittyen. (Mykrä & Hätönen 2008, 39.) Varhaiskasvattajat kiersivät suunnitelman mukaisesti ryhminä jokaisen pöydän. He keskustelivat avoimesti ja laajasti pöytien kysymyksistä ja kirjoittivat niihin yhdessä ryhmänä pohtimiaan ajatuksia.

Kaikkien pienryhmien tultua viimeiseen kierrettävään pöytänsä ja viimeisen kysymyksen herättämien asioiden kirjaaminen isolle paperille oli tehty, annoin ryhmille jatkotehtävän. He nostivat esille kyseisen pöydän kaikista paperin sisältämistä asioista pienryhmänsä mieleisen ydinkohdan. Keskustelua syntyi, kun esimerkiksi tarkastelimme kahden kolme- ja viisivuotiaan lapsen tekemiä karpässieniaskarteluja (Liite 1). Niissä pohdintaa herätti etenkin askartelujen tarkoitusperä.

Toiminnan lopuksi varhaiskasvattajat pohtivat itsenäisesti kolmea jatkettavaa lausetta. He vastasivat nimettöminä yhteisen toiminnan jälkeen viiden minuutin ajan kolmeen jatkettavaan lauseeseen:

- Talokokouksen annista otan mukaani...
- Minussa herätti kiinnostusta...
- Kiinnitän huomiota omassa luovan toiminnan ohjaamisessa...

Keräsin lauseet osallistavan talokokouksen päätteeksi ja jaoin tiimien vastuuhenkilöille palaute paperin, jonka he saivat kirjoittaa myöhemmin omissa työyhteisön tiimeissään. Palautepaperin kysymyksistä olin muodostanut seuraavalaisia:

- Miltä toiminnallisen talokokouksen aiheen toteutusmenetelmät teistä tuntuivat?
- Miten toteuttaisitte omassa lapsiryhmässänne luovaa toimintaa/taidelähtöisiä menetelmiä? Mitä toiminnassanne jo toteutuu? Mitä toimintaan voisi vielä lisätä?
- Onko teillä tarve arvioida tiimissänne tämän hetken luovan toiminnan ohjaamisen muotoa? Perustelettehan vastauksenne, kiitos.
Viimeisessä kysymyksessä varhaiskasvattajat pohtivat jatkokehittymistä.
- Millaista tietoa tarvitsisitte lisää osallistavassa talokokouksessa käsittelemästänne aiheesta?

Tiimimuistioiden vastausten kirjoittamisaikaa oli yhdeksän arkipäivää, eli 20.1-30.1.2015 välinen ajankohta. Aamu oli ollut antoisa ja toimintaan osallistuminen aktiivista. Minulla oli toteutettuna suunnitelmieni mukaisesti päivän ensimmäinen osallistava talokokous.

Toinen osallistava talokokous toteutui iltapäivällä toisessa rakennuksessa Vanamossa. Sen toteutuksen runko oli samanlainen kuin ensimmäisen. Tein toiminnan toteuttamisessa muutoksen ainoastaan pöydissä kiertämisen ajoitukseen. Havaitsin päivän ensimmäisen osallistavan talokokouksen aikana, että isojen papereiden täytyttyä ja kiertämisen lähestyessä loppuaan, varhaiskasvattajille jäi turhaa odottelu-aikaa pohdinnallisen kirjaamisen jälkeen. Rytmitin ajoituksen toiseen osallistavaan talokokoukseen siten, että aikaa oli alussa enemmän pöytien vaihtamisen välillä ja viimeisen pöydänvaihdon jälkeen vähemmän. Toiminnan toteutus oli sillä tavoin osallistujaystäväisempi.

5.2 Varhaiskasvattajien palaute

Sain talokokousten jälkeen muutamalta talokokoukseen osallistuneelta varhaiskasvattajalta suullisesti palautetta toteutuksesta. Heistä oli mukava käsitellä asioita välillä toisellakin tavalla osallistuen, eikä olla ainoastaan kuuntelijana. Eri ryhmissä työskentely oli myös koettu hedelmälliseksi, koska useimmiten asioita pohditaan oman tiimin kesken. Osa varhaiskasvattajista tunsivat saaneensa asioita monipuolisemmin esille.

Kirjallista palautetta tuli viiden yksilökysymyksen ja kahdeksan ryhmälle kohdistetun kysymyksen avulla. Varhaiskasvattajien ajatuksia sain kerättyä osallistavien talokokousten aikana, mutta kirjallisen palautteen sain myöhemmin tiimimuistioina. Kun hain ne Anttilan päiväkodilta, päiväkodin johtaja kertoi palautteen toiminnastani ja talokokouksien toteutumisista. Osallistava talokokous oli hänen mukaansa aktivoinut varhaiskasvattajia pohtimaan omaa luovan toiminnan lasta osallistavaa ohjaamista, sillä asiasta oli päiväkodissa käyty avoimesti esimerkiksi käytäväkeskusteluja. Keskusteluista oli käynyt ilmi, että päiväkodin varhaiskasvattajat halusivat kehittää ammatillisuuttaan ja pyrkiä eroon totutuista luovan toiminnan ohjaamisen tavoista osallistavan talokokouksen hyviä havaintojaan ja kokemuksiaan hyödyntäen. Osallistava talokokous nivoutui koko työyhteisön varhaiskasvattajien lasta osallistavan luovan toiminnan ohjaamisen kehittämiseen (Tuija Kukkonen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2015).

Ensimmäiseen itsenäisesti pohdittavaan kysymykseen varhaiskasvattajilta tuli laajasti vastauksia heidän omista vahvuuksistaan luovan toiminnan ohjaamisessa ja heidän kokemuksestaan ohjaamisessa kehitettävistä asioista. Oli mielenkiintoista huomata, että kyseisiä vastauksia ylös kirjoittaessani ne jäsentyivät mielestäni selkeästi eri teemoihin.

TAULUKKO 1. Varhaiskasvattajien nimeämiä vahvuuksiaan luovan toiminnan ohjaamisessa

Vastausten teemat	Vastausten kooste
Lapsi	Lapsen kehitystason huomioon ottaminen, yksilöllisyyden huomioiminen, luovuuden arvostaminen, lapsen rohkaiseminen, lapsen näköinen lopputulos
Työntekijä	Pedagoginen vahvuus, rauhallisuus ohjaajan roolissa, lapsen kannustaminen ja kuunteleminen, tilanteisiin heittäytyminen, kädentaidot, aito läsnäolo, huumori
Konkreettinen menetelmä	Nukketeatteri, roolileikit, saduttaminen, musiikki ja liike, leikittäminen ja liikuntaradat

Taulukosta voidaan havaita, että Anttilan päiväkodin varhaiskasvattajilla oli tiedossa, mitä luovaan toimintaan kuuluu ja he tuovat tietoaan ammatillisena vahvuutenaan konkreettisesti päiväkodin arjessa. Vahvuudeksi varhaiskasvattajat kokivat luovan toiminnan ohjaamisessaan myös lapsen kokonaisvaltaisen huomioon. Vastauksista kävi ilmi, että he kokivat itsensä lasta rohkaiseviksi ja kannustaviksi sekä huomioivat lapsen kehitystason. Omaksi vahvuudekseen ohjaajana taasen koettiin kokonaisvaltainen pedagoginen osaaminen, kyky kuunnella lasta ja kannustaa häntä sekä heittäytyä mukaan toimintaan. Esille nousivat myös aito läsnäolo, työkokemus ja rauhallisuus ohjaajan roolissa.

Edellä mainituilla asioilla pystytään mielestäni tukemaan lapsen luovuuden säilymistä ja lapsen itsetunnon vahvistumista.

Toisessa itsenäisesti pohdittavassa kysymyksessä varhaiskasvattajien huomio kiinnittyi moniin ohjaamiseen liittyviin asioihin. Näistäkin vastauksista nousi esille erilaiset teemat, joihin vastaukset selkeästi kohdistuivat.

TAULUKKO 2. Varhaiskasvattajien luovan toiminnan ohjaamisessa kehitettäviä asioita

Vastausten teemat	Vastausten kooste
Lapsi	Lasten huomioiminen yksilöllisesti, palautteen antaminen, ison ryhmän ohjaus, ideoita lapsilta
varhaiskasvattajan ohjaaminen	Erilaisiin luoviin ilmaisutapoihin perehtyminen, lapsen osallistaminen, ajan käyttö, rohkeuden lisääminen luovan toiminnan ohjaamisessa, kyky sietää sotkua
Toiminnan suunnittelu	Lapset enemmän mukaan suunnitteluun, suunnittelulle enemmän aikaa, enemmän toiminta vaihtoehtoja, kaiken luovan työn ei tarvitse olla arkistoitavaa tai näyttää hienolta
Ympäristö	Rauhallinen ja mielekäs ilmapiiri, ympäristön virikkeellisyys, toimintaa voisi toteuttaa muuallakin kuin pöydän ääressä

Tärkeänä tuli esille lapsen luova prosessi, ei niinkään tuotos, jonka esimerkiksi Maria Dahlström (1999) ja Inkeri Sava (2007) myös tuovat esille. Varhaiskasvattajien vastauksissa huomio kiinnittyi myös ympäristöön. Osa heistä haluaisi luoda rauhallisen ilmapiirin ja toteuttaisi toimintaa enemmän esimerkiksi ulkona ja muualla kuin pöydän ääressä. Tällaisia vastauksia olisi voinut olla enemmänkin,

sillä lapsen tulee saada käyttää kaikkia aistejaan asioihin ja ilmiöihin tutustua (Hakkola & Virsu 2000, 17) ja toimintaympäristöllä on mahdollista tukahduttaa luovuus (Uusikylä, Kari 2012, 61). Varhaiskasvattajat kiinnittäisivät lisäksi enemmän huomiota ohjaamisessaan lapsen yksilölliseen huomiointiin, mutta myös lapsilta tulleiden ideoiden hyödyntämiseen ja ison ryhmän ohjaamiseen.

Huomioitavien asioiden vastauksien teemoitteluni keskittyi lisäksi työntekijän ohjaamistapaan. Varhaiskasvattajien vastauksista nousi esille halu ohjata monipuolisemmin ja lapsi huomioiden. Luovan ohjaamisen ja toiminnan hetken varhaiskasvattajat halusivat kiireettömäksi. Muutamat vastaukset olivat mielestäni mielenkiintoisia, sillä niistä ilmeni, että osa päiväkodin varhaiskasvattajista tahtoi olla rohkeampia ohjaajia ja osata heittäytyä toimintaan persoonallaan. Aikaisemmat vastaukset näyttivät kuitenkin toteen, että varhaiskasvattajilla on tietoa luovan toiminnan ohjaamisesta, mutta he eivät mahdollisesti uskalla toteuttaa sitä. Tähän voisi olla ohjaamista kehittävänä ratkaisuna erilaisiin luoviin menetelmiin tutustuminen esimerkiksi menetelmätyöpajojen muodossa. Vastauksien joukosta kiinnitin huomiota vielä erityisesti yhteen: Kyky sietää sotkua ja keskeneräisyyttä on yksi luovan toiminnan toteuttamisen taito. Vain kolme yksilövastausta sain tyhjänä, joten varhaiskasvattajat osallistuivat ja syventyivät asioihin innostuneesti.

Isoihin pöytäkohtaisiin kysymyspapereihin syntyi kattava kokonaisuus ammattilaisten ajatuksista liittyen luovan toiminnan lasta osallistavaan ohjaamiseen. Papereiden vastaukset olivat aktiivisen ryhmäpohdinnan tulos. Kaikki osallistavaan talokokoukseen osallistuneet varhaiskasvattajien pienryhmät, nostivat esille neljän pöytäkohtaisesti pohditun kysymyksen annista (Liite 6) nimeämiään tärkeitä ydinkohtia.

Ensimmäisestä kysymyksestä: ”Mitä lasta osallistavassa toiminnassa on tärkeää huomioida?”, he nostivat esille aikuisen taidon ”lukea” ja kuunnella lasta, lapsen yksilölliset taidot ja tarpeet sekä lapsen motivoinnin ja yksilöllisen huomioinnin esimerkiksi iän ja luonteenpiirteiden mukaan. Vastauksia lukiessani havaitsin, että ne ovat yhteneviä opinnäytetyön teorian kanssa ja siten myös perusteltuja.

Toisella kysymyksellä halusin varhaiskasvattajien saavan mahdollisuuden pohdita omaa roolia ohjaajana ja sitä, mitä he ottavat lapsen toimintaa ohjatessaan huomioon. Kysymykseen ”Miten voin tukea omalla ohjaamisellani lapsen omaa näkemystä/luovuutta?”, varhaiskasvattajat vastasivat heittäytyvänsä itse mukaan toimintaan aidosti läsnä olevana sekä mahdollistaa toiminnalle tarpeeksi aikaa. Se toteutui heidän mielestään siten, että omasta visiosta ei pidetä kiinni, vaan annetaan lapsen innostavien ideoiden kasvaa ja jatkua useampia päiviäkin, sillä aikuinen pystyy muuttamaan omia suunnitelmiaan. Vastauksen sisältö on tärkeä, sillä lapsen näkemyksen huomioiden, aikuinen mahdollistaa lapselle kokemuksen olla osallisena toimintaa ja lapsen itsetunnon vahvistumista. Dialogisessa ajattelussa kasvattaja uskaltaa luopua ennen toiminnan alkua tehdyistä suunnitelmista, jos se edistää lapsen tavoitteen toteutumista (Vilen ym. 2006, 462–463).

Kolmas pöytäkohtainen kysymys toi varhaiskasvattajille pohdittavaksi luovaan toimintaan sitoutumisen merkityksen. Esille nostettavina ydinasioina varhaiskasvattajan toimintaan sitoutumisen myötä talokokouksiin osallistuneiden varhaiskasvattajien mielestä, lapsi kokee vapauden tehdä omalla tavallaan ja lapsella on mahdollisuus iloon, rentouteen ja ylpeyteen omasta tuotoksestaan. He totesivat, että siten lapsen itsetunto kehittyy ja sitoutumattomuudella latistuu. Varhaiskasvattajat nostivat esille tärkeän asian, sillä toimintaan sitoutunut ja sisäisesti motivoitunut kasvattaja saa lapsen motivoitumaan sisäisesti ja lapsi sitoutuu intensiivisemmin kykyjensä yläpuolella tapahtuvaan toimintaan (Kalliala 2008, 64). Ydinvastauksena nostettiin esille myös aikuisen positiivisen läsnäolon merkitys lapsen luovuutta ruokkivana tekijänä. Aikuisen ohjaamisella on vaikutusta lapsen luovuuden säilymiseen. Toimintaan sitoutuneena aikuinen ymmärtää lapsen kokemuksen merkityksellisyyden ja hän luo lapsen kehityksen ja iänmukaiset puitteet esimerkiksi askarteluja valitessaan (Kalliala 2008, 65). Taiteen kaltaisissa tekemisissä lapsi saa asiansa esille, kun kasvattaja on kokonaisvaltaisessa vuorovaikutuksessa hänen kanssaan (Krappala 2004, 170–171) Yhdessä tekemisen kautta lapsi luo tunnesiteen aikuiseen, se auttaa arjen kaikissa tilanteissa.

Viimeisenä pöytäkohtaisena tarkastelun kohteena oli kaksi kärpässientä (Liite 1). Kysymykseen ”Mitä ajatuksia sinulle herää lasten töistä”, varhaiskasvattajat

nostivat esille tärkeitä asioita. Ydinkohtina askarteluissa koettiin lasten luovuuden puute ja varhaiskasvattajille heräsi ajatus: Mitä lapsi on siitä saanut itselleen? He nostivat lisäksi esille askartelujen ohjaamiseen parantamisedotuksen: ”Suunnitellaan työt niin, että lapsi pystyy itse tekemään ikätasoisesti mahdollisimman paljon”. Luovuus elää vapaudessa, joten se ei kehity, jos lapsen oman luovan tahdon toteutuminen estetään tai luovaa toimintaa rajataan (Uusi-kylä 2001, 18–19). Mallista tekemistä kyllä tarvitaan, mutta ei mielestäni luovan toiminnan tekemisessä. Mallia on perusteltua käyttää, kun opetellaan esimerkiksi matemaattisen orientaation sisältöjä, kuten eri muotoja sekä numeroita.

Osallistavan talokokouksen lopuksi annoin varhaiskasvattajille tehtäväksi reflektoida opittua (Pruuki 2008, 55) eli keräsin avoimiin lauseisiin jatkoa (Liite 3). Lauseiden jatkoista voi tulkita, että osallistavan talokokouksen sisältö oli mahdollistanut varhaiskasvattajille aiheeseen liittyvää reflektointia, sillä osa heistä koki, ettei suunnittelua ja toteutusta tarvitse tehdä aina samalla totutulla tavalla. Heittäytyvällä asenteella, lapsen näkemyksen huomioimalla ja oman ohjauksen kyseenalaistamisella, lapsen luova toiminta voi toteutua vapaammin. Lisäksi varhaiskasvattajat kokivat saaneensa talokokouksesta lisäideoita toteutukseen ja luovuutta.

Luova toiminta ja sen vaikutus lapseen koettiin tärkeäksi (Liite 3). Osa havahtui myös ajatukseen, miten paljon on käytössä askarteluissa valmiita malleja ja kehittämisasiideoita syntyi lasten osallisuuden lisäämiseen toiminnan toteuttamisessa. Omassa ohjauksessaan he kiinnittivät huomiota lapsen osallisuuteen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa lapsen mahdollisuuteen valmistaa yksilöllisesti oman ikätasonsa näköinen tuotos ja siihen, että he jättävät valmiit askartelumallit kaappiin. Yhteenvetona viimeisen vastauksen avulla mahdollistetaan lapselle luovuus ja vuorovaikutteinen luovan toiminnan yhdessä tekeminen. Kyseisiin asioihin varhaiskasvattajat voivat itsenäisesti perehtyä lisää työyhteisöönsä jäävästä kansiosta.

Tiimimuistion palautepaperissa oli ensimmäisenä talokokousta koskeva palaute (Liite 4). Muutama palaute koski toiminnan ajoittamista. Itsekin olin jo havainnut, että ensimmäisen talokokouksen jotkut osallistajat joutuivat odottamaan viimeisten pöytäkohtaisten kysymysten kirjoittamisen jälkeen turhaan vaihtoa. Muutin

rytmityksen toisen talokokouksen eduksi. Vähensin aikaa viimeisten pöydän vaihtojen välillä. Pienryhmien varhaiskasvattajat kokivat uudet ryhmäkoonpanot hyväksi. Ne mahdollistivat syvällisemmän pohdinnan asian työstämisessä. Pisteistä pisteisiin kulkeminen koettiin myös hyvänä, siinä tuli samalla hyötyliikuntaa. Joillakin varhaiskasvattajilla oli ollut vaikeuksia laittaa pikaisesti ajatuksiaan lapuille. Etukäteen aiheeseen tutustumista toivottiin. Se olisi mielestäni muuttanut spontaanin aivoriihi-työskentelyn ideaa. Positiivisena kommenttina vastauksista tuli esille, että toiminta tuntui rennolta korostettuani, ettei väärin vastauksien mahdollisuutta ole.

Varhaiskasvattajat kokivat, että luova toiminta toteutuu jo päiväkodissa moninaisten toimintojen avulla. Leikki, draama, askartelu ja piirtäminen, kädentaidot ja metsäretket rytmittävät toimintoina päiväkodin arkea. Toimintaa päiväkodissa oli paljon, jonka havaitsin työharjoitteluajanani, mutta kaiken luovan toiminnan ei tarvitsisi tulla esille erillisten tuokioiden myötä. Luovuus mahdollistuu, kun tilanne on sille otollinen ja rento (Viljamaa 2013, 178). Omaan päiväkodin lapselle suunnattuun toiminnan ohjaamiseensa varhaiskasvattajat lisäisivät vielä esimerkiksi tanssia, nukketeatteria, draamaa ja musiikkimaalausta. Lisäksi he käyttäisivät rohkeammin eri kädentaidoissa tarvittavia materiaaleja ja tarttuisivat enemmän lasten ideoihin. Draama oli asia, mikä tuli esille myös jo toteutuvana toimintana. Se kertoo siitä, että jotkut päivähoitoryhmien varhaiskasvattajat käyttävät draamaa toiminnassaan ja joillekin se on uutta (Liite 4).

Luovan toiminnan ohjaamisen arvioinnin varhaiskasvattajat kokivat pääosin hyväksi. Arvioinnilla he voivat tarkastella lapsen kiinnostuksen kohteita, sillä aina löytyy parantamisen varaa. Lapsen luovuuteen rohkaisemista voi pohtia, sillä osa lapsista kokee vastauksen perusteella esimerkiksi askartelun vaikeaksi, jos ei ole mallia toteutettavasta työstä. Tämä korjautuu mielestäni sillä, että varhaiskasvattajat mahdollistavat lapselle aiheen tarkastelun esimerkiksi kirjoista ja luonnossa tutkimalla. Sen jälkeen lapsi osaa tehdä oman näköisen toteutuksen. Mallin käyttöön oppii helposti, mutta varhaiskasvattajan tuella lapsi voi oppia siitä poisikin. Koska luovan toteuttamiseen liittyy kova sosiaalinen paine eli tuotoksen pitää näyttää realistiselta ja aina löytyy joku parempi kadehdittava työn toteuttaja (Aukeantaus 2007, 48–49), mallitta työskentelemisestä ei synny kilpailua tai painetta lapselle.

Varhaiskasvattajat halusivat vinkkejä luovan toiminnan ohjaamiseen ja siihen, miten he olisivat tarjoamatta liian valmiita ideoita. Lisäksi kaivattiin ohjeita luovan toiminnan toteutuksien tekemiseen ja toivottiin draamakoulutusta. Osallistavasta talokokouksesta jäätiin myös odottamaan koostetta.

5.3 Kehittämissideoita

Osallistava talokokous oli varhaiskasvattajille alkusysäys työyhteisössä käsiteltäville luovan toiminnan ohjaamisen sisällöille ja lapsen luovuuden säilyttämiselle ja minulle vahvistus. Varhaiskasvattajien ammatillisuutta voisi kehittää ja tukea lisää uusilla luovuuteen ja luovaan toimintaan liittyvillä aiheilla, kuten eri ilmaisullisiin menetelmiin tutustumalla. Pohdin myös toteutuksen vaihtoehtoja; Mitä olisin voinut tehdä toisin? Miten osallistavan talokokouksen anti olisi varhaiskasvattajille muuttunut, jos toiminta olisi ollut useamman päivän kestävä, esimerkiksi pajatyöskentely. Olisivatko varhaiskasvattajat siten pohtineet vielä syvällisemmin asiaa? Tai mitäpä, jos olisi tehnyt varhaiskasvattajille lasten luovan toiminnan ohjaustuokion rungon ja itse ollut heidän toimintaansa seuraamassa. Toiminnan toteutuksen olisin toteuttanut silloin varhaiskasvattajille esimerkiksi teorialuentona. Vaihtoehtoja olisi ollut useita, mutta se millaiseksi osallistava talokokous muokkautui, tuntui minulle ominaisimmalta ja varhaiskasvattajille tähän tarkoitukseen parhaimmalta. Koska olin itse mukana osallistumassa, pystyin myös peilaamaan omia ajatuksiani varhaiskasvattajien ajatuksiin ja kehityin samalla myös itse. Varhaiskasvattajien talokokouksissa syntyneitä ajatuksista näki, että heillä oli tietoa luovan toiminnan ohjaamisesta, mutta he eivät mahdollisesti uskaltaneet heittäytyä toteuttamaan sitä. Tilanteen ratkaisuna heille voisi järjestää työyhteisössä erilaisten luovien menetelmien koulutusta, esimerkiksi menetelmätyöpajojen muodossa.

Opinnäytetyöni jatkokehittelynä yhteistyötahopäiväkotini varhaiskasvattajat voisivat tutustua erilaisien taidelähtöisten menetelmien toteuttamiseen. Luovista menetelmistä voisi koostaa heille esimerkiksi perehdytyskansion. Kansio toimisi työntekijöille erilaisten lapsille suunnattujen toimintatuokioiden ohjaamisen tukena.

6 POHDINTA

6.1 Opinnäytetyön tarkastelua

Opinnäytetyön aihe oli minulle tärkeä, sillä lapsena olen osallistunut ohjattuun luovan toiminnan toteuttamiseen ja nyt tulevaisuuden työnkuvani sosionomina tulee mahdollisesti olemaan lasten luovan toiminnan ohjaamisen toteuttaja. Omat mieleen jääneet kokemukseni ja pohdintani lapsuusaikana vaativat osakseen lähempää tarkastelua siitä, voisiko luovaa toimintaa toteuttaa enemmän lasta osallistaen?

Koin hyväksi, että pystyin tekemään työharjoitteluni ja kehittämispainotteisen opinnäytetyöni samassa työyhteisössä. Tällöin pystyin keskittämään kaiken huomioni yhteen työyhteisöön ja sain hyödynnettyä ajan kumpaankin opintokokonaisuuteen. Opinnäytetyöllä oli valmiiksi suunnittelemani aihe ja päiväkodin johtajan kanssa pohtien se kirkastui entisestään. Löysin teorian tueksi laajasti kirjallisuutta ja pohdin sen avulla opinnäytetyön sisältöä sekä toiminnallisen osuuden toteuttamista. Teoriassa esille nostamani neljä luovuuden elementtiä jäsensivät minulle luovuuden eri osa-alueiden toteutumisen tärkeyttä entisestään.

Prosessin etenemistä mahdollisti se, että sain reflektoida ja peilata aktiivisesti päiväkodinjohtajan kanssa opinnäytetyön aiheen sisältöjä. Toiminnallisen osuuden suunnitteluvaihe tuntui luontevalta ja suunnittelemani osallistavan talokokouksen materiaalien valmistaminen minulle ominaiselta työskentelytavalta, sillä pääsin tekemään luovasti omin käsin ideani konkreettiseen muotoon. Opinnäytetyöprosessin myötä myös kirjallisen raportin kirjoittamisen taitoni vahvistui.

Koin, että osallistavan talokokouksen toteutus sujui omalta osaltani hyvin. Pysin toteutuksen ennalta suunnittelemassani aikataulussa ja onnistuin asettelemaan osallistavan talokokouksen toteutuksen ja kysymykset siten, että ne tukivat teoriaa ja näkemyksiäni lapsen luovan toiminnan osallistavasta ohjaamisesta ja täydensivät niitä varhaiskasvattajien pohdintojen avulla. Olin positiivisesti yllättynyt kuinka paljon varhaiskasvattajien ajatuksilla ja opinnäytetyöni teoret-

tisella viitekehyksellä oli yhtymäkohtia. Se toi konkreettisesti esille, että päiväkodin varhaiskasvattajat olivat ammattitaitoisia. Heille täytyi ainoastaan saada lisää rohkeutta luovan toiminnan ohjaamiseen.

Päiväkodin johtajan mukaan osallistavan talokokouksen pohdintojen tulokset olivat nähtävissä päiväkodin arjessa heti talokokouksen jälkeen. Ne olivat konkretisoituneet toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Varhaiskasvattajilta osallistavassa talokokouksessa saatujen moninaisten vastausten avulla hänellä oli mahdollisuus kehittää työntekijöidensä ammattitaitoa heidän tarpeidensa mukaisesti.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön toteutus tapahtui kahtena osallistavana talokokouksena, sillä päiväkodin varhaiskasvattajia oli melkein 30. Pienemmissä ryhmissä jokaisen henkilön osallisuus mahdollistui paremmin. Kumpaakin ryhmää kohtelin toteutuksen aikana tasavertaisesti ja osallistavien talokokouksien sisältö pysyi heille samana. Osallistavien talokokouksien toteutuksen olin rakentanut siten, että kaikkien osallistujien vastaukset olivat arvokkaita ja mahdollisuutta vääriin vastauksiin ei ollut. Kaikki vastaukset perustuivat varhaiskasvattajien omiin reflektointeihin ja omiin kokemuksiinsa luovan toiminnan osallistavasta ohjaamisesta.

Toiminnan aikana varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus vastata itsenäisesti pohdittaviin kysymyksiin nimettöminä. Siten minulla ei ollut mahdollisuutta kohdistaa lukemaani kysymyksen vastausta keneenkään tiettyyn henkilöön, vaan lukea ne yleisinä päiväkodin varhaiskasvattajien näkemyksinä. Toisen osallistavan talokokouksen osallistujien lukumäärä ei ollut se mitä oli ennalta suunniteltu, mutta se ei haitannut toiminnan toteutusta. Vaikka varhaiskasvattajien ryhmiä ei muodostunut kuin kolme, osallistajat kiersivät kaikki neljä pistettä. Se kysymyspaperi, mikä pöydissä kiertämisen jälkeen jäi ilman ydinkohdan löytymistä, valittiin yhteisesti.

Materiaaleina toiminnassa oli ainoastaan itse suunniteltuja ja valmistettuja tuoksia. Esimerkiksi toiminnan ryhmien muodostamisen apuna käytettyjen pala-

pelien kuvat olivat tekijänoikeuksien vuoksi omien lasteni kopioituja luovia töitä. Lasten piirroksille oli muutoinkin paikka toteutuksen rungossa, sillä käsitelimme lasta osallistavaa luovan toiminnan ohjaamista. Opinnäytetyötä työstäessäni olin tarkka käyttämieni lähteiden luotettavuudesta. Lisäksi kiinnitin kirjoittaessani huomiota siihen, että opinnäytetyöni tekstiosuus toteutui Diakonia Ammattikorkeakoulun mukaisilla asetuksilla ja viite- sekä lähdemerkinnät oli merkitty oikein.

Opinnäytetyölleni toi luotettavuutta aiempi ammatillinen koulutukseni ja työkokemukseni sekä menetelmiin perehtymiseni ennen osallistavan talokokouksen toteutusta. Luotettavuutta työni aiheelle toi myös osallistavan talokokouksen toteutuksessa esille nousseet asiat, jotka pystyin pääosin suoraan yhdistämään opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen sekä lisäksi osallistujien palautteet, sillä ne vastasivat toisiaan huolimatta siitä, kuinka avoimia heille esitetyt kysymykset olivat.

6.3 Ammatillinen kasvu

Tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena, koen, että minulla on nyt vieläkin vahvempi ammattitaito, ohjata lasten luovaa toimintaa. Vaikka opinnäytetyö käsittelee ohjaamista luovuuteen liittyen, kuuluvat esille tuomani ohjaamiseen liittyvät asiat yleisesti muuhunkin lapsille suunnattuun toimintaan. Sosionomina ja varhaiskasvattajana minulla on tulevaisuudessa mahdollisuus esimerkiksi lastentarhanopettajana vaikuttaa lapsia koskevaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen sisällöissä voin perustellusti keskittää ammatillisen tarkastelun luovan lasta osallistavan toiminnan suunnittelun ja ohjaamisen toteutumiseen, jotta lapsen luovuus säilyisi. Opinnäytetyön teoriaosaamisen myötä minulla on mahdollisuus aiemman ammattitaidon ja sosionomin tutkinnon omaavana henkilönä myös kouluttaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen työntekijöitä.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöni kehitti ja vahvisti omaa ammatillisuuttani ja lapsen luovan toiminnan ohjaamistani.

LÄHTEET

- Arajärvi, Terttu 2011. Mitä lasten kuvat kertovat? Teoksessa Mervi Leijala-Marttila & Kirsi Huttula (toim.) Taidepsykoterapia–psykoanalyttinen näkökulma. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim: Suomen taideterapiayhdistys, 339–344.
- Dahlström, Marja 2001. Ajatuksia pienten lasten vanhemmille - steinerpedagogiikan näkökulmasta. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.
- Eskel, Pauliina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä: Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja 2008. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Anneli Eteläpelto ja Jussi Onnismaa (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura, 26–49.
- Fenyö Egon 1990. Förordet. Maj Ödman (redaktör) Om kreativitet och flow - Sammanställning och kommentar: Georg Klein. Stockholm: Bromberg, 25–37.
- Hakkola, Kirsti & Virsu, Marjut 2000. Entäs jos... Laulava puu ja muita tarinoita teematyöskentelystä. Helsinki: Tammi.
- Hautala, Päivi-Maria & Honkanen, Eija (toim.) 2012. Kuva kantaa: Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Sarja D, Muut julkaisut 1/2012. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, SAMK.
- Ikäheimonen, Reijo & Vakkuri, Kaj 1997. Luova äly: Luovuuden monet kasvot ”Pimeä kenttä ja perhonen”. Toinen uusittu painos. Posternet Oy.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. Elämää varten - Alle kouluikäisen lapsen maailma. Kolmas painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato Mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

- Kansanen, Pentti & Uusikylä, Kari (toim.) 2002. Luovuutta, motivaatiota, tunteita: Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karlsson, Liisa 2001. Lapsille puheenvuoro: Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Edita.
- Karlsson, Liisa & Riihelä, Monika 1995. Ajattelu alkaa ihmetyksestä - Ryhmytyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Karlsson, Liisa 2000. Sadutus: Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karppinen, Seija & Salovalta Hannu 2001. Käden taidot –taaperoiden tilkut, puupalikat, romut ja aarteet. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Finn Lectura, 54–63.
- Karppinen, Seija 2001. Kädentaidot – väline itsen ja ympäristön hahmottamiseen. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 106–114.
- Karppinen, Seija; Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri 2001. Taiteen ja leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kasvattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Klein, Georg 1990. Förordet. Maj Ödman (redaktör) Om kreativitet och flow - Sammanställning och kommentar: Georg Klein. Stockholm: Bromberg, 7–21.
- Koski, Jussi T; Tuominen, Saku & Kärkkäinen, Ilkka 2005. Kuinka ideat syntyvät: Luovan ajattelun käsikirja. Helsinki: WSOY.
- Kotsalainen, Inka 2014. Eläkö luovuus päiväkodissa? Näkemyksiä luovuudesta varhaiskasvatustieteessä. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -

- tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 10.3.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/43989#>
- Krappala, Mari 2004. Avoin tila lapsen ja aikuisen välillä. Teoksessa Inkeri Sava & Virpi Vesänen-Laukkanen (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS- Kustannus, 167–180.
- Kukkonen, Tuija. Henkilökohtainen tiedonanto. 14.10.2014.
- Laki lasten päivähoidosta. 36/19.1.1973. Viitattu 20.1.2014. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoito](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search[type]=pika&search[pika]=lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoito)
- Lapsia koskevat lait Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun internet sivut. Viitattu 20.1.2014. http://www.lapsiasia.fi/lapsiasiat/keskeiset_lait
- Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- MTV 3. Uutisjuttu: Luovuus jää herkästi piiloon. Viitattu 27.3.2014. <http://www.katsomo.fi/#!/ohjelma/33001022/uutisjutut>
- Mykrä, Tarja & Hätönen, Heljä (toim.) 2008. Opas opetusmenetelmistä. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mäntsälän kunta. Viitattu 20.11.2014. <http://www.mantsala.fi/tiedostot/palvelut/paivahoito/VASU%202012.pdf>
- Niemi, Reetta 2007. Luokka, jossa saa ajatella. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 42–55.
- Niemistö, Raimo 2000. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Neljäs korjattu painos. Helsinki: Palmenia
- Opetusministeriön julkaisu 2005. Kolme puheenvuoroa luovuuden edistämiseksi – Luovuusstrategian osatyöryhmien raportit. Viitattu 20.3.2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_300_opm35.pdf?lang=fi
- Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.
- Parker-Bell, Barbara 2011. Art therapy with children and adolescents- Inspiring Creativity and Growth. In work Christine Lynn Norton (edited) Innovative interventions in child and adolescent mental health. New York: Routledge, 24.

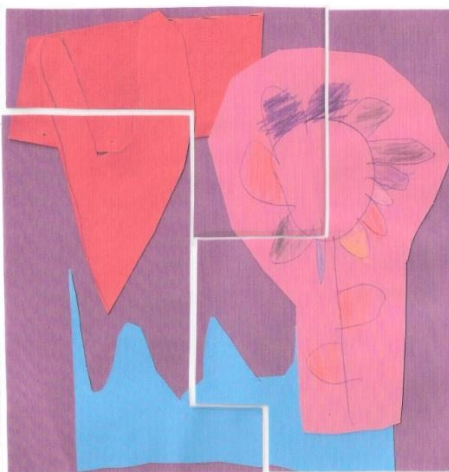
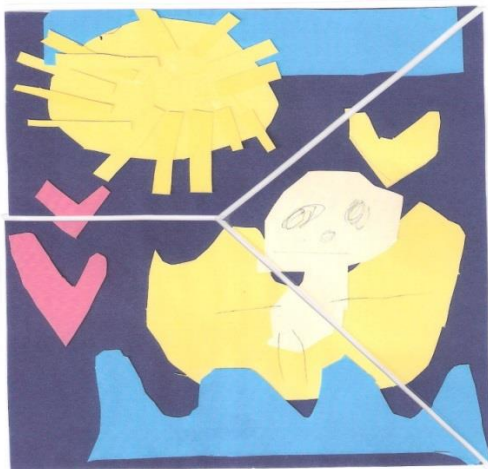
- Parkkonen, Helena 1991. Auta minua tekemään itse. Montessorimenetelmän sovelluksia. Porvoo: WSOY
- Piironen- Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pruuki, Lassi 2008. Ilo opettaa - Tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita.
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus: Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY
- Reunamo, Jyrki 2014. Varhaiskasvatuksen kehittäminen - Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Roiha, Eeva; Tuomi, Tuuli; Sivonen, Hannele & Keskihannu, Kati 2013. Lasten maailma – luovan toiminnan filosofiaa. Teoksessa Hannele Sivonen (toim.) Luova toiminta elää! Lasten ja luovuuden puolesta - Seikkailupuisto 30 vuotta. Turku: Oy Enostone Ltd, 58–75.
- Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa - iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 10–15.
- Rusanen, Sinikka; Kuusela, Mirva; Rintakorpi, Kati & Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta: Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus & Kirjapaja Oy.
- Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa 2001. Minusta jää jälki – Aikuinen osallisena pienen lapsen työskentelyssä. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Elämysten alkupuolilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Finn Lectura, 43–53.
- Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa 2001. Mistä on lapsen kuvat tehty- ”Ja sitten satoi sisään mielikuvitukseen”. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 88–105.
- Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa 2001. Mistä on lapsen kuvat tehty- Kuvia katsellessa. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 88–105.

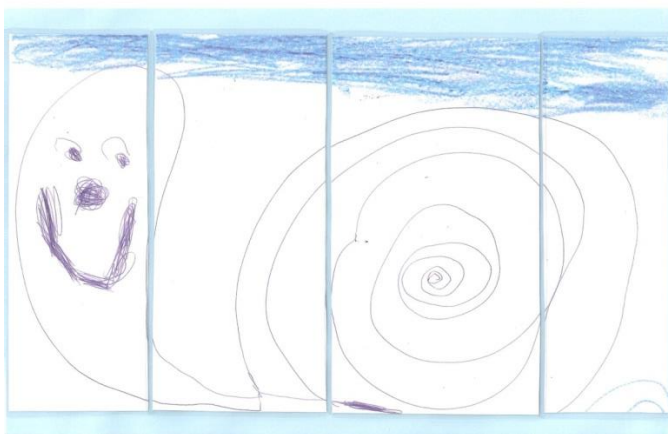
- Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa 2001. Mistä on lapsen kuvat tehty- Aikuisen taidot, vastuu ja innostus. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 88–105.
- Rusanen, Sinikka 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen & Anna- Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 48–55.
- Rusanen, Sinikka 2010. Tilaa lasten omalle kulttuurille. Teoksessa Tuulikki Koskinen, Pekka Mustonen & Reetta Sariola (toim.) Taidekasvatuksen Helsinki: Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus. Helsinki: Tietokeskus, 40–42.
- Sabelström-Leppänen, Raija 2002. Minä maalaan. Esi- ja alkuopetuksen kuvataide vuodenkiertoa myötäillen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sava, Inkeri 2007. Katsomme- näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Seeskari, Daniela 2004. Lasten ja nuorten taideterapia - Kasvamisen voimavara. Helsinki: Kirja kerrallaan.
- Skinnari, Simo 2011. Kasvu ihmisyyteen ja pedagoginen rakkaus. Teoksessa Jarno Paalasmaa (toim.) Lapsesta käsin – Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS- kustannus, 295–300.
- Solatie, Jim 2009. Luova lapsi oivaltaa, oppii ja pärjää. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sosiaali- ja Terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Viitattu 20.3.2015.
<https://www.thl.fi/documents/470564/817072/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+2002+julkaisu+9.pdf/5ff2058c-3066-47ad-b25f-ada314a873c7>
- Sosiaali- ja Terveysministeriö 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007: 72. Viitattu 20.3.2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4044.pdf&title=

- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Verkkojulkaisu. Gummerus kirjapaino Oy. Viitattu 20.3.2015.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatus-suunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Turja, Leena 2004. Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa Päivi Kupila (toim.) Arvioidaan yhdessä: näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi. 9–29.
- Tynnilä, Pirjo 2009. Havaintoja aikuisen ja lapsen välisistä sanattomista viesteistä. Teoksessa Mikko Ojala, Tuulikki Venninen, Anna-Riitta Mäkitalo & Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä omaan työhön: Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. Helsinki: Socca: Heikki Waris – instituutti, 82–89.
- Tyokalupakki.net i.a. Learning cafe. Viitattu 15.1.2015.
<http://www.tyokalupakki.net/pages/index.php?id=117&pid=11>
- Unicef. Lapsen oikeuksien julistus 20.11.1959, periaate 6. Viitattu 12.3.2015.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus/>
- Uusikylä, Kari & Piirto, Jane 1999. Luovuus: Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Jyväskylä: Atena.
- Uusikylä, Kari 2000. Voiko luovuutta opettaa? Teoksessa Pertti Kansanen & Kari Uusikylä (toim.) Luovuutta, motivaatiota, tunteita – Opetuksen uusia suuntia. Jyväskylä: PS- Kustannus 42–55.
- Uusikylä, Kari 2001. Lapsen luovuus elää vapaudessa- Luova persoonallisuus ja luova prosessi. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 14–22.
- Uusikylä, Kari 2001. Lapsen luovuus elää vapaudessa- Luovuuden tappajat. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen. Taiteen ja Leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 14–22.
- Uusikylä, Kari 2002. Voiko luovuutta opettaa? Teoksessa Pertti Kansanen & Kari Uusikylä (toim.) Luovuutta, motivaatiota ja tunteita: Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: PS- kustannus, 42–55.
- Uusikylä, Kari 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Juva: PS-kustannus.

- Walhbeck, Liisa 2011. Lapsen piirtämisen ja kuvallisuuden kehittyminen. Teoksessa Mervi Leijala-Marttila & Kirsi Huttula (toim.) Taidepsykoterapia-psykoanalyttinen näkökulma. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim: Suomen taideterapiayhdistys, 313–325.
- Vilen, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Siven, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Konstruktivistisen, oppimiskäsityksen sovelluksia varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Birgitta Pohja (toim.) Lapsuus-erityinen elämänvaihe. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy, 216–225.
- Vilen, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Siven, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen Auli 2006. Lapsen kehityksen tukeminen- Leikki ja luovuus. Teoksessa Birgitta Pohja (toim.) Lapsuus-erityinen elämänvaihe. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy, 473–480.
- Vilen, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Siven, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen Auli 2006. Vuorovaikutuksellinen tukeminen ja voimaantumisen. Teoksessa Birgitta Pohja (toim.) Lapsuus-erityinen elämänvaihe. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy, 462–467.
- Viljamaa, Janne 2013. Tue lapsesi lahjakkuutta. Helsinki: WSOY.
- Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Ryhmiin jakamisen viisi palapeliä

LIITE 2: Osallistavan talokokouksen tarkasteltavat kärpässiänet.

LIITE 3: Kooste keskeneräisten lauseiden jatkamisista

1. Talokokouksen annista otan mukaani...

- sen, että asioita voi tehdä erilaisilla tavoilla, aina ei mennä saman kaavan mukaan!
- paljon erilaisia havainnoivia ja toiminnan ohjaukseen liittyviä näkemyksiä.
- monia hyviä ideoita, joilla rikastuttaa omaa luovan toiminnan ohjaamista ja suunnittelua
- uutta tarmoa, intoa kokeilla entistä enemmän luovaa toimintaa
- ajatuksen, että kuuntelen lasta, heittäydyn mukaan ja annan lapselle välineitä luovaan toimintaan
- uusia ajatuksia luovuudesta ja luovasta toiminnasta
- sen miten tärkeää on aikuisen kokonaisvaltainen osallistuminen ja heittäytyminen toimintaan
- tarjoan enemmän vaihtoehtoja askartelujen toteuttamiseen, jokaisella oman näköinen lopputulos
- kyseenalaistan omaa toimintaa, annan enemmän tilaa lapsille ja jätän valmiit mallit kaappiin

2. Minussa herätti kiinnostusta:

- luovan toiminnan tärkeys arkisissakin ja toiminnallisissa asioissa
- lapsen luovuus
- lasten osallistaminen ja luovuuden herättäminen ja tekeminen
- kuinka oikeasti annan lapsen luovuudelle tilaa
- aloin pohtimaan uusia virikkeitä, ideanpoikasia, joita lapset voisivat kehittää
- miten mahdollistaa jatkossa vielä paremmin luova toiminta
- mihin kaikkeen muuhun luova toiminta vaikuttaa, vuorovaikutus, toimiva arki, jne kiintymyssuhteet

3. Kiinnitän huomiota omassa luovan toiminnan ohjaamisessa:

- lapsen kuunteluun ja tarpeisiin
- entistä enemmän lasten yksilöllisiin kykyihin ja tarpeisiin tarjoamalla välineitä ym.
- siihen, että kannustan lasta enemmän oman näkemyksen suuntaan, enkä ohjaa siihen miltä työn pitäisi näyttää. Kirjoittamalla voi selventää lapsen näkemystä
- ei valmiita suunnitelmia, malleja. Lapsilähtöisyys ja lasten kiinnostuksen kohteet pyrin ottamaan paremmin huomioon
- lasta osallistavaan toimintaan, jossa aikuinen myös heittäytyy mukaan
- että teos on lapsen näköinen, eikä aikuisen
- omaan läsnäoloon
- vielä enemmän lapsen osallistamiseen toiminnan kulussa ja suunnittelussa
- Enemmän omaan toimintatapaani
- lapsen vireyteen, mielentilaan, koetan olla avuksi, mutta en tee puolesta eli kannustan
- rauhalliseen ja kannustavaan ilmapiiriin, ei niin paljon valmista ohjetta
- lasten ikätasoon ja kehitystasoon
- mielikuvitus valloilleen lapsen toiminnassa
- siihen, että annan aiheen jatkua, jos siitä ihastutaan

LIITE 4: Kooste tiimimuistion palautepaperiiden vastauksista

Miltä toiminnallisen talokokouksen aiheen toteutusmenetelmät teistä tuntuivat?

- Tiimien sekoittaminen hyvä asia - tuli uusia ajatuksia
- Hyvä, että kaikki pohtivat kaikkia kysymyksiä ja lopuksi asia vielä koottiin
- Viimeisissä kysymyksissä olisi voinut olla vähemmänkin aikaa käytettävissä
- Tosi kiva menetelmä, oli mukavaa pienryhmässä pohtia asioita, eikä kenenkään tarvinnut esitellä asioita muille
- Oli hyödyllistä lukea muiden ajatuksia ja pohtia edelleen, mitä tulisi lisätä mieleen ja onko samaa mieltä
- Herätti uusia ajatuksia
- Kaikki mieltivät monipuolisesti erilaisia asioita, kun kierrettiin kysymyksestä toiseen>toimiva kokonaisuus, kun sai välillä liikuntaakin
- Jotkut kysymykset haastavia, sai miettiä
- Kivan erilainen
- Alussa osalla vaikea laittaa pikaisesti ajatuksiaan lapulle yhtäkkiä. On kiva saada etukäteen vähän miettimismahdollisuutta
- Ryhmässä työn tekeminen on hedelmällistä>itsellekin tulee enemmän ajatuksia, kun keskustelee toisten kanssa
- Kun ryhmät olivat tarpeeksi pieniä, jokaisen oli helppo osallistua ja olikin osallistuttava. Isossa ryhmässä hiljaisempi voi jäädä syrjään tahallaan tai tahtomattaan
- Työskentely tuntui rennolta, ei ollut paineita (Miia korosti, ettei vääriä vastauksia olekaan)

Miten toteuttaisitte omassa lapsiryhmässänne luovaa toimintaa/taidelähtöisiä menetelmiä?

Mitä toiminnassanne jo toteutuu?

- Suunnitelmallisuuden kautta toiminta on monipuolista; musiikki, liike, leikki ym.
- Lelupäiväteemat lasten toiveista
- Kannustetaan omaan ajatteluun ja työhön
- Kehuminen ja kannustus
- Saa tehdä omanlaista
- Pienryhmissä draaman leikkejä
- Kuvallista ilmaisua ja askartelua paljon
- Leikissä, askartelussa, jne. annetaan vapautta toteuttaa itseään> aikuinen antaa raamit muttei pääätä lopputulosta
- Kädentaidoissa esim. käsillä ja jaloilla maalaamista, erilaisia tuntemuksia.
- Metsäretket lapsien kiinnostuksen kohteiden pohjalta, sammaleella makoiltu, miltä taivas ja oksat näyttävät alhaalta päin?
- Vesileikit

Mitä toimintaa voisi vielä lisätä?

- Tanssia
- Nukketeatteria
- Draamaa, jossa lapset ovat osallisena
- toimintatapa, jossa tarjotaan materiaaleja, mistä lapset voivat itse ideoida ja toteuttaa
- Ideoiden vaihtoa ryhmien välillä
- Rohkeammin kokeilla eri tapoja ja materiaaleja
- Lasten omia teatteriesityksiä/pöytäteatteria- oma ilmaisutaito
- Aina voisi kysellä vielä enemmän ideoita lapsilta ja antaa lasten itse suunnitella esim. askartelujen toteutuksia/malleja ym.
- Omatoimista askartelua

- Kaikki aistit huomioon ilman tuotoksen tärkeyttä
- Lapset pääsisivät itse esittämään omia tuotoksia
- Musiikkimaalausta

Onko teillä tarve arvioida tiimissänne tämän hetken luovan toiminnan ohjaamisen muotoa? Perustellettehan vastauksenne, kiitos.

- Arviointi on aina tarpeellista, sitä pohditaan jo toimintaa suunniteltaessa
- Isossa ryhmässä voi miettiä, miten saa jokaisen lapsen äänen kuuluviin
- On hyvä arvioida omaa toimintaansa ja kehittyä
- Voisi paremmin ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet
 - Aikuisen malli rajoittaa lasten luovuutta
 - Toisaalta osa lapsista kokee vaikeaksi, jos ei ole mallia, millainen pitäisi askartelusta ym. tulla
 - Miten rohkaisisi lapsia käyttämään luovuutta, ei mallin käyttöä
 - Itsetunnon vahvistuminen, luottamus omiin kykyihin
- Vapaata askartelua, piirtämistä paljon

Millaista tietoa tarvitsisitte lisää osallistavassa talokokouksessa käsittelemästänne aiheesta?

- Aihe oli kattava ja mielenkiintoinen
- Koosteen talokokouksesta
- Vinkkejä siihen, miten olla tarjoamatta liian valmiita ideoita
- Vinkkejä ja ideoita erilaisiin luovan toiminnan toteutuksiin
- Draamakoulutus olisi hyödyllinen